

KULTURMILJÖ
HALLAND

RIKA GRAVAR – VANLIG BOPLATS

Bronsålder till vendeltid vid Heberg

Lars Lundqvist

med bidrag av Birgit Arrhenius, Lena Berglund, Johan Callmer,
Pär Connelid, Martin Rundkvist

ARKEOLOGISKA RAPPORTER FRÅN HALLANDS LÄNSMUSEER 2008:1

Halland, Årstads socken, Heberg 2:14, RAÄ 163

Hallands läns museer, Kulturmiljö Halland,
Halmstad 2008
Arkeologisk undersökning 1997-1998
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.
Ärende nr Ms2006/02316.
ISSN 1400-8750
ISRN HM-UV-R--08/1--SE

Innehåll

Abstract	5
Inledning	5
Utgångspunkter för undersökningarna	5
Bebyggelse	5
Landskapet	6
Fornlämningar	7
Lösfynd	8
Tidigare undersökningar	8
Sammanfattning av fornlämningsbilden och landskap	8
Syfte och metod	9
Inventeringsresultat	11
Provgropsgrävning	11
Schaktgrävning	11
Undersökning av en gravgömma (Grav 2, A 1000)	12
Fynden	13
Inledning	13
Fynden från Grav 2	14
Övriga fynd - lösfynd	18
Sammanfattande fynddateringar och slutsatser	20
Sammanfattning av fältarbetena	20

BEBYGGELSE OCH ODLINGSLANDSKAP I HEBERGS BY, ÅRSTAD SN - EN ÖVERSIKT

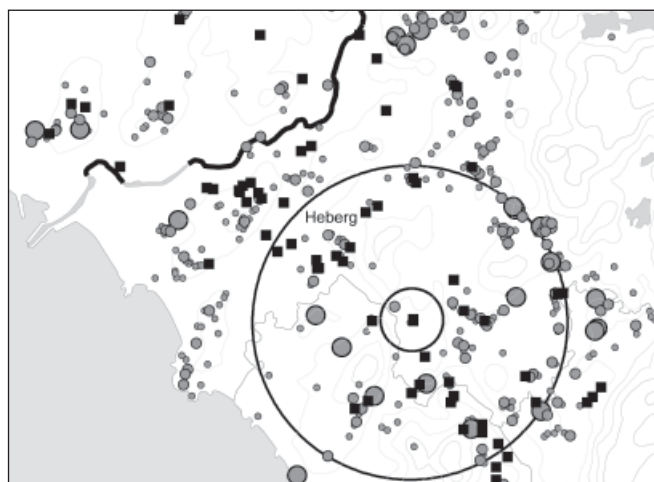
Inledning	23
Landskap och bebyggelse i Heberg enligt storskifteskartan från 1787	23
Gräs och ljungmarker	23
Bebyggelse och odlingslandskap i Hebergs by, Årstad sn - en översikt	23
Bebyggelse på utmarken – resultatet av gårdsflyttningar?	24
Var finner vi de äldre gårdslägena?	24
Det förhistoriska och tidigmedeltida landskapet	26
“Fasta fornlämningar” i 1787 års karta	27
Sammanfattning	27
En modell över odlingslandskapets utveckling i Heberg under 1000 år	27
Sammanfattande diskussion	29
Referenser	30
Tekniska och administrativa uppgifter	31

Bilagor

- Bilaga 1 Fyndlista lösfynd (egen fyndnummerserie)
- Bilaga 2 Undersökningsfynd (egen nummerserie)
- Bilaga 3 Anläggningar i provschakt
- Bilaga 4 Schaktplan provschakt

Figur 1a. Karta över området runt Heberg. Cirkarna anger storleken på byarna i området enligt 1646 års jordebok. I centrum befinner sig Slöingeboplatsen.

Figur 1b. Fornlämningarna i området består bl a av boplatser (kvadrater) enskilda gravar, gravgrupper och gravfält (cirklar). I centrum befinner sig Slöingeboplatsen.

Abstract

Under 1997 och 1998 påträffades rester av ett vendeltida gravfält samt boplatstidslämningar vid Heberg. Skälet till att undersökningarna genomfördes här var att kartor från 1700-talet visade att det på platsen funnits ett gravfält med en mängd resta stenar här. Just den typen av gravfält kan knytas till vendeltid – äldre vikingatid, något som undersökningarna också verifierade. Arbetet var en del av en forskningsinsats kring järnålderns bebyggelse i mellersta Halland. Tanken var att komplettera det omfattande material som 1990-talets många exploateringsundersökningar resulterat i. Trots idogt grävande var fynd från tiden efter ca 500 e Kr få och bedömdes indikera en generell och tämligen omfattande omlokalisering av många järnåldersgårdar. Forskningsinsatsen inriktades därför på miljöer där det fanns tydliga indikationer på bebyggelse från sen järnålder. Arbetet bedrevs med en begränsad budget och med stöd av ideella krafter. Trots det framkom intressanta spår efter framförallt rika vendeltida gravar.

Inledning

I trakten kring Heberg, Skrea och Boberg (Skreaslätten) undersöktes under 1990-talet flera boplatser från bronsåldern och järnålder. Den livliga arkeologiska verksamheten berodde framförallt på motorväg- och järnvägsutbyggnaden som började 1991 och pågick under en stor del av 1990-talet (Jerkemark 1996, Lundqvist 1999, 2000b). Parallellt bedrevs undersökningar inom den så kallade Slöingebo-platsen (Lundqvist 2000a, 2003). Senare har än fler utgrävningar genomförts här och området borde tillhöra de bäst undersökta i Sverige. Här har i stort sett enbart resultat före 1995 inarbetats, undantaget aktuella undersökningar. Skälet till det är att föreliggande rapport utarbetades under åren 2000-2001 och det har inte funnits utrymme att inarbeta dessa nyare resultat.

En målsättning med boplatstidundersökningarna vid Skrea (RAÄ 177, 194, Lundqvist 1999) och andra platser runt Skreaslätten var att få fram information som kunde användas för en analys av boplatstidstruktur och boplatshierarkier under järnålder i mellersta Halland. Strävan har varit att följa bebyggelseenheter förändring över en längre tidsperiod. Fokus ligger på järnålderns yngre del (AD 200 - 1100). Dessa undersökningar var viktiga för att bättre förstå den närbelägna Slöingebo-platsen med dess ovanliga fynd-

material (Lundqvist 1996, Lundqvist 2000a, Lundqvist 2000b). Vid sidan om fynd från utgrävningar finns även ett inventeringsmaterial som dels samlats in i samband med exploateringsundersökningarna 1991-1995, dels i samarbete med fritidsarkeologen Dennis Likus i Slöinge samt med Falkenbergs amatörarkeologiska förening under ledning av Lena Berglund.

Föreliggande arbete har genomförts i samarbete med Falkenbergs Arkeologiska Förening. Pär Connelid har lämnat inspirerande bidrag och har även medverkat med landskapsanalyser. Vid utgrävningen av grav 2 i Heberg (se nedan) medverkade även fil dr Pål Nicklasson som då representerade Stiftelsen Hallands läns museer.

Rapporten är författad av Lars Lundqvist som även framställt alla illustrationer om inget annat anges. Arbetet hade inte kunnat genomföras om inte Birgit Arrhenius (cloisonnéanalys), Lena Berglund (fältarbetsledare, registrering samt fältrapportering) samt Pär Connelid (kulturgeografisk analys) bidragit. Jonny Magnusson på Metria i Falkenberg har bistått med stor hjälp med mätteknik och kartframställning. Johan Callmer har vänligen daterat pärlorna och även Martin Rundkvist har bidragit med både bestämningar av fynd och deras datering. Jonas Wikborg hjälpte till med teckning av ett par föremål. Andreas Jonsson på Läns museet i Halmstad letade reda på några Hebergsfynd som var på drift under en period. Och Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands läns museer, ryckte in och förbarmade sig över den husvilla rapporten! Alla ni tackas för era insatser som gjorde det möjligt att fullborda detta lågbudgetprojekt!

Undersökningarna samt bearbetningen har bekostats av Länsstyrelsen i Hallands län, Bogislaw Klingspors fond och Hildebrands fond.

Utgångspunkter för undersökningarna

Bebyggelse

Diskussionen kring bebyggelsevariation i mellersta Halland baseras främst på några relativt välundersökta och rumsligt avgränsade boplatser, Skrea 177 och Skrea 194 (Lundqvist 1999) samt Slöingebo-platsen (Lundqvist 2003, 2000a). De förra representerar den normala, agrara bebyggelsen i området men har vitt skilda bosättningssekvenser och skiljer sig karaktärsmissigt från varandra. En tredje boplatstidvariant framskymtar i halländskt boplatstidmaterial och utgörs av sådana som återfinns i vad som kan betecknas

som ”primära boplatstypen”. Det rör sig om de terränglägen som bebotts under mycket lång tid, från senast mitten av bronsålder fram till i princip idag. Vi finner dem i form av bytomter i den centrala jordbruksbygden och omfattar även ytor intill de äldsta påvisbara bytomterna. En fjärde boplatstyp, med annan funktion och karaktär, representeras av Slöingeboplatsten som skiljer sig markant från den sortens boplatser som Skrea 177 och 194 representerar (Lundqvist 1996). Just Heberg bedömdes utifrån lösfynd, fornlämningar, geologi, kartstudier och undersökningsresultat vara ett av dessa ”primära boplatstyper”, en agrar bebyggelse med mycket lång bebyggelsekontinuitet.

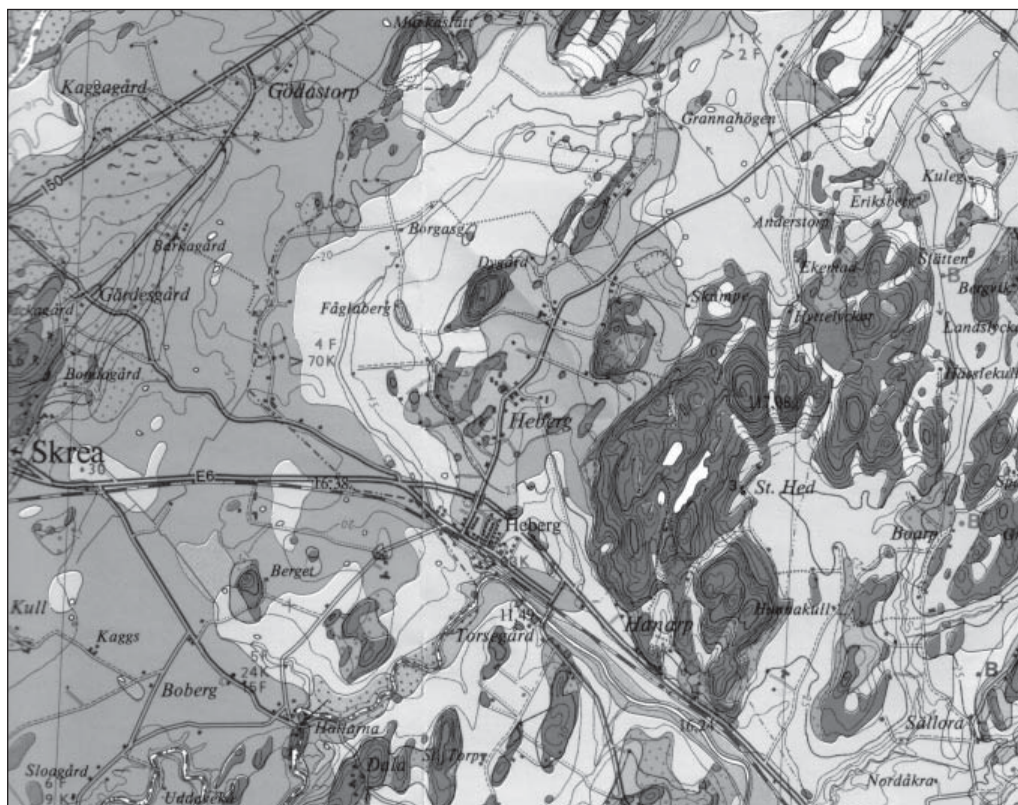
De exploateringsarkeologiska resultaten har således varit en viktig del för fortsatta studier. Det fortsatta arbetet inriktades på att systematiska fältinventera boplatsernas omland. Med tanke på att trakten tillhör de mest välundersökta i Västsverige bedömde jag att det fanns underlag för att enbart med begränsade fältinsatser kartlägga bebyggelsen från BC 1200 - AD 1200: Det har således skett inom ett specifikt analysområde, grovt omfattande Skrea, Heberg samt Bobergs byar.

Inventeringar gav löpande resultat som kunde

användas för att utveckla modeller kring bebyggelsens organisation under olika skeden. Noggranna förberedelser inkluderande analys av kulturgeografiskt material (Pär Connelid, se nedan), kunniga boplatsinventerare (Dennis Likus, Falkenbergs Arkeologiförening), blandat med en klar strategi och god lokalkännedom har, som vi ska se nedan, givit vetenskapligt intressanta resultat med förhållandevis små och icke-destruktiva medel. Det var just en sådan riktad inventeringsinsats vid Heberg som ledde till upptäckten av ett skadat yngre järnåldersgravfält samt en boplatstyp från yngre bronsålder med bronsgjuterverksamhet. Fynden påträffades redan vid den första besiktningen på just den aktuella platsen. En serie påföljande fältvandringar, utförda av Dennis Likus och Falkenbergs Arkeologiska Förening, resulterade bland annat i fynd från upplöjda vendeltida gravgömmor.

Landskapet

Den aktuella fyndlokalen ligger i den sydöstra delen av ett höjdområde som omges av en flack och starkt uppodlad slätt - Skreaslätten. Fyndplatsen ligger på

Figur 2. Karta visar de olika jordartstyperna runt Skrea-Lynga område. Det mellangrå området runt Heberg består av isälvsavlagringar. Mörkgrå ytor motsvarar berg. SGU Jordartskarta

en isälvsavlagring i ett relativt framskjutet läge (fig. 2). Jordarterna i området domineras av grovmo och lera i de lägre terrängpartierna, de senare förekommer i längst ner medan grovmon återfinns på något högre nivåer. Dessutom förekommer isälvsavlagringar. Skrea 177 samt det aktuella undersökningsområdet vid Heberg ligger på just glacifluviala sediment. Byn Heberg ligger på ett större område med lättare och genomsläppliga jordarter medan Skrea 177 ligger på en mindre område med isälvssediment. Andra jordarter inom området utgörs av svämsediment, främst vid Suseån samt ett större område i analysområdets nordvästra del. Pär Connelid belyser Heberg ur kulturgeografisk synvinkel i sitt bidrag nedan.

Fornlämningar

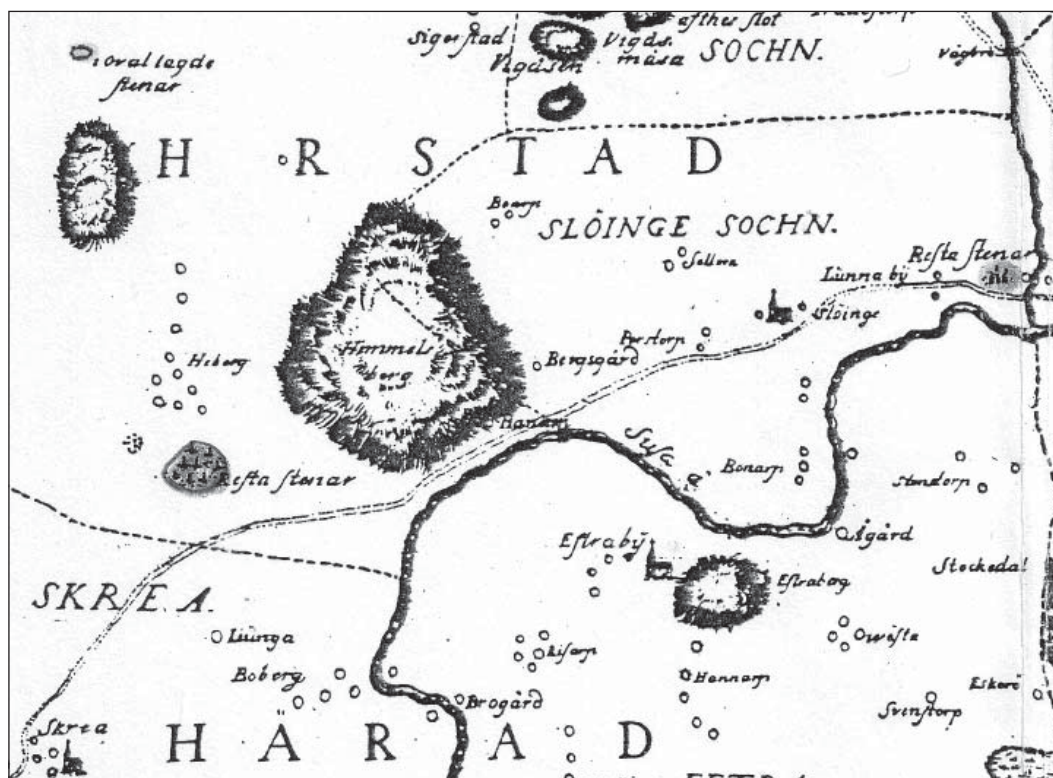
Fornlämningsbilden inom Hallands kustslätt präglas av fattigdom på gravar och många boplatssfynd. Specialinventeringar innebär ofta att den senare kategorin ökar starkt i antal. De förekommande gravlokalerna är små och består i regel av enstaka stensättningar, någon hög eller ett par resta stenar. Högen (Årstad 87) ligger intill den plats där man undersökt en dös (Petersen 1969).

Det var de resta stenarna vid Hebergs samhälle

som i första läget drog mitt intresse till den aktuella platsen. De idag befintliga, tre resta stenarna (Årstad 85), indikerar ett betydligt större gravfält som finns markerat på en karta från 1765 (fig. 3). Hebergsgravfältet har sannolikt haft samma karaktär och omfattning som de idag bättre bevarade Särestadgravfältet (Årstad 40) och Vägbrogravfältet (Getinge 4).

I samband med de aktuella undersökningarna samlade Lena Berglund in uppgifter från boende i trakten. Enligt dessa ska det 250 meter söder om undersökningsområdet ha funnits ett antal ”fornminnesstenar”. Det sägs även att det strax norr om denna plats, på den nuvarande fotbollsplanen (omedelbart öster om undersökningsområdet), tidigare stått resta stenar. Två av dessa skall ha flyttats till norra kanten av fotbollsplanen (Årstad 85). En annan uppgiftslämnare menar att de två resta stenarna står på ursprunglig plats. De som arbetade med anläggandet av fotbollsplanen säger att mycket fornfynd sågs i schaktmassorna. Massorna som schaktades bort placerades i åkermarken söder om fotbollsplanen.

Mot bakgrund av Richardson och utsagorna från boende så råder inga som helst tvivel om att det funnits ett omfattande gravfält med resta stenar i detta område. Det finns också all anledning att datera

Figur 3. Utsnitt från Richardssons karta från 1765 där öster är i bildens ovankant. Till vänster syns en samling "Resta Stenar" strax söder om Hebergs by. Det är denna plats som nu varit föremål för undersökning. Idag finns endast tre resta stenar kvar.

detta gravfält till yngre järnåldersgravar (Lundqvist & Schaller Åhrberg 1997). Som daterande exempel kan Sannagård i Vinberg socken nämnas (Artelius 1996) samt det närliggande och sannolikt starkt skadade gravfältet från yngre järnålder vid Slöingeboplatsen (tre kvarvarande resta stenar: Eftra 28).

Andra registrerade fornlämningar i Hebergsområdet utgörs av flintförande boplatser. På flera ställen har inventeraren nöjt sig med att notera områden med ”enstaka” eller ”spridda” flintavslag. Undersökningar av sådana platser visar ofta att det finns bebyggelse på dessa platser, som exempelvis boplatser från sen bronsålder och äldre järnålder. Skrea 194 är ett närliggande exempel på denna typ av boplatser (Lundqvist 1999). Påfallande ofta visar sig flintförande boplatser i vissa landskapslägen vara från metallåldrarna. En sådan är Skrea 177 som är en cirka 5 ha stor boplatz med lämningar från främst perioden 1200 BC - AD 500 (Lundqvist 1999).

Lösfynd

Lösfynden från området vid Skrea, Boberg och Heberg representerar i hög grad stenålderns perioder samt äldre bronsålder (flintspån, kärnor, skrapor, tjockackiga yxor, tunnbladiga yxor, håleggade yxor alla av flinta, dolkar, skärar samt enkla skaftålsyxor). Metallåldrarna indikeras av bl.a. en oval eldslagningssten från Skrea-Lynga (d.v.s. i närheten av Skrea 177, Lagergrens samling, SHM 7331). Vidare har en sländtrissa av täljsten tagits tillvara i en av Hebergsårdarna. Sländtrissan ska ses som en indikation på yngre järnålder och tidigmedeltida bebyggelse.

Tidigare undersökningar

I området söder om Falkenberg har, som redan nämnts, en intensiv undersökningsverksamhet bedrivits under senare år. Resultaten från undersökningar utförda efter 1995 har inte varit tillgängliga.

Det finns dock äldre utgrävningsresultat som kan användas för att belysa området närmast den nu aktuella fornlämningen. Intill den ovan omnämnda högen, Årstad 87, grävde man i slutet av 1960-talet ut en annan hög - Årstad 88 - som visade sig innehålla en dös. I samband med denna undersökning, och i närheten, grävde man ett flackt röse som innehöll en skeppsformig stensättning från sen bronsålder (Petersen 1969). Grävningsverksamheten var sedan obetydlig fram till 1990-talet. År 1991 genomförde RAÄ UV Väst inventeringar inför utbygganden av väg E6. Då påträffade undertecknad upplöjda boplatsspår (hårdar, keramik, slagen flinta) strax nord-

väst om platsen för dösen vid Heberg (Årstad 172 och 173, Länsmuseum i Halmstad dnr 8292/92, Berglund 1992). En undersökning resulterade i huslämningar, hårdar, avfallsgropar samt en järnframställningsugn. Dateringarna hamnade i mellanneolitikum, sen bronsålder och äldre järnålder. Längre mot nordöst har ytterligare ett boplatzområde från metallåldrarna provundersökts (Årstad 150) (Länsmuseum i Halmstad, Strömberg 1993). Även här påträffades lämningar från brons- och järnålder, flertalet utmed vägen mellan Årstad och Heberg, d.v.s. i anslutning till det aktuella undersökningsområdet.

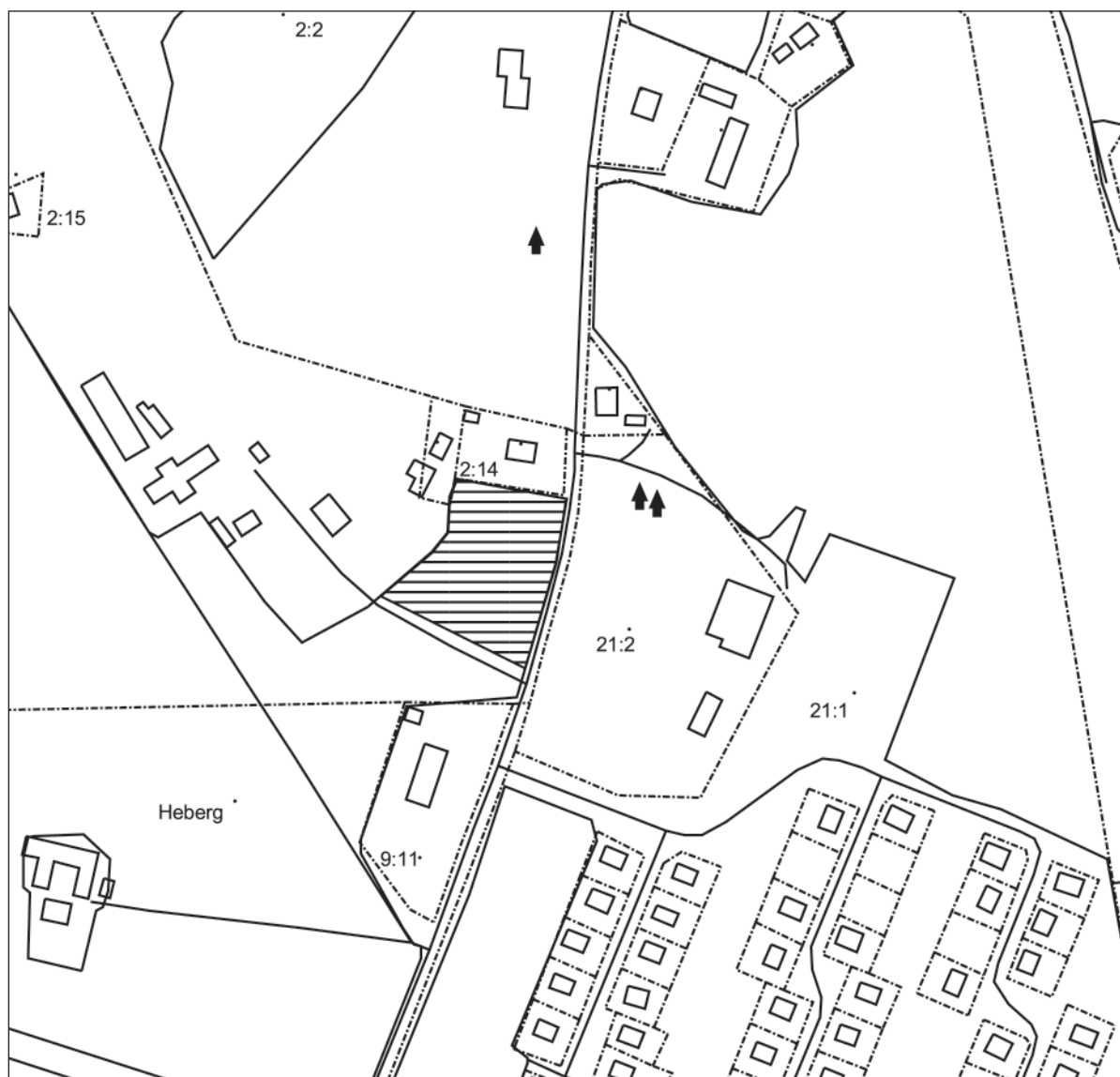
Strax efter undersökningarna fullbordats har Hallands länsmuseum undersökt en flatmarksgrav samt ett stolphål inom det aktuella undersökningsområdet. Enligt FMIS ska en C14-datering ha resulterat i en äldre bronsåldersdatering (Årstad 163). Det framgår dock inte vad som daterats.

Sammanfattning av fornlämningsbilden och landskap

Fornlämningsbilden samt landskapet pekar mot att vi vid Heberg har en bebyggelse med lång kontinuitet, från tidigneolitikum fram till idag. Den stora rikedomen på flintförande boplatser i trakten visar att området var attraktivt för bosättning redan under den äldre delen av mesolitikum. Boplatzlämningar påträffas både utmed vattendragen men även uppe på höjderna. Landskapet har också varit gynnsamt för den tidigaste kända odlingen, bl a representerat genom en dös. Ett stort antal neolitiska lokaler är kända. Genomgången av fynd och fornlämningar kring Lyngaboplatsen (Skrea 177) jämte tidigare gjorda undersökningar visar på att vi kring Heberg har ett tidigt etablerat odlingslandskap och trakten har ingått i den äldsta, sydsandinaviska megalitbygden. Nya pollenanalyser visar på tidigneolitisk odling (Roger Engelmark, Umeå Universitet, muntlig uppgift).

Lösfynden liksom undersökningsresultat visar på en kontinuitet genom hela neolitikum och äldre bronsålder. Undersökta boplatzlämningar från denna period är dock i det närmaste obefintliga och i de fall en boplatz undersökts har fyndmaterialen varit små. Detta gäller för övrigt större delen av Halland där systematiska undersökningar av neolitiska boplatser är sällsynta. Det arkeologiska materialet pekar klart mot att vi har ett generellt sett rörligare bosättnings-system fram t.o.m. äldre bronsålder, d.v.s. fram till omkring BC 1200 (Lundqvist 2000b).

De få gravar som noterats intill Skrea 177 hör även de sannolikt till yngre bronsåldern eller äldre järnål-

Figur 4. Undersökningsområdet i Heberg. På kartan syns även de återstående resta stenarna. Enligt uppgift ska de två stenarna belägna öster om vägen, flyttats när man anlade en fotbollsplan här (Årstad 85). Skala 1:4000.

der. I Heberg liksom på de flesta håll i Halland uppvisar dessa boplatser en längre bebyggelsekontinuitet. Boplatserna tycks i regel etableras under mitten av bronsålder, cirka 1200 BC, vilket sannolikt markerar början på ett fastare markanvändningssystem.

En analys av halländskt boplatsmaterial visar dock att det föreligger en betydande variation i bebyggelsekontinuitet och till vilka landskapslägen man valt för sina boplatser. De intensifierade inventeringarna som utfördes inför undersökningarna visade på att även sekundära lägen utnyttjats för bosättning under brons- och järnålder. Man kan utifrån dessa parametrar indela kulturlandskapet i olika zoner med

bebyggelselämningar med olika varaktighet (Lundqvist 1996, 2000b).

Om vi nu väljer att zooma in på området vid de resta stenarna vid Heberg finner vi indikationer på en tämligen omfattande bosättning. Utgrävningar, lösfynd, fornlämningar och landskapsbilden tyder på en lång bosättning med områdeskontinuitet från stenålder fram till nutid.

Syfte och metod

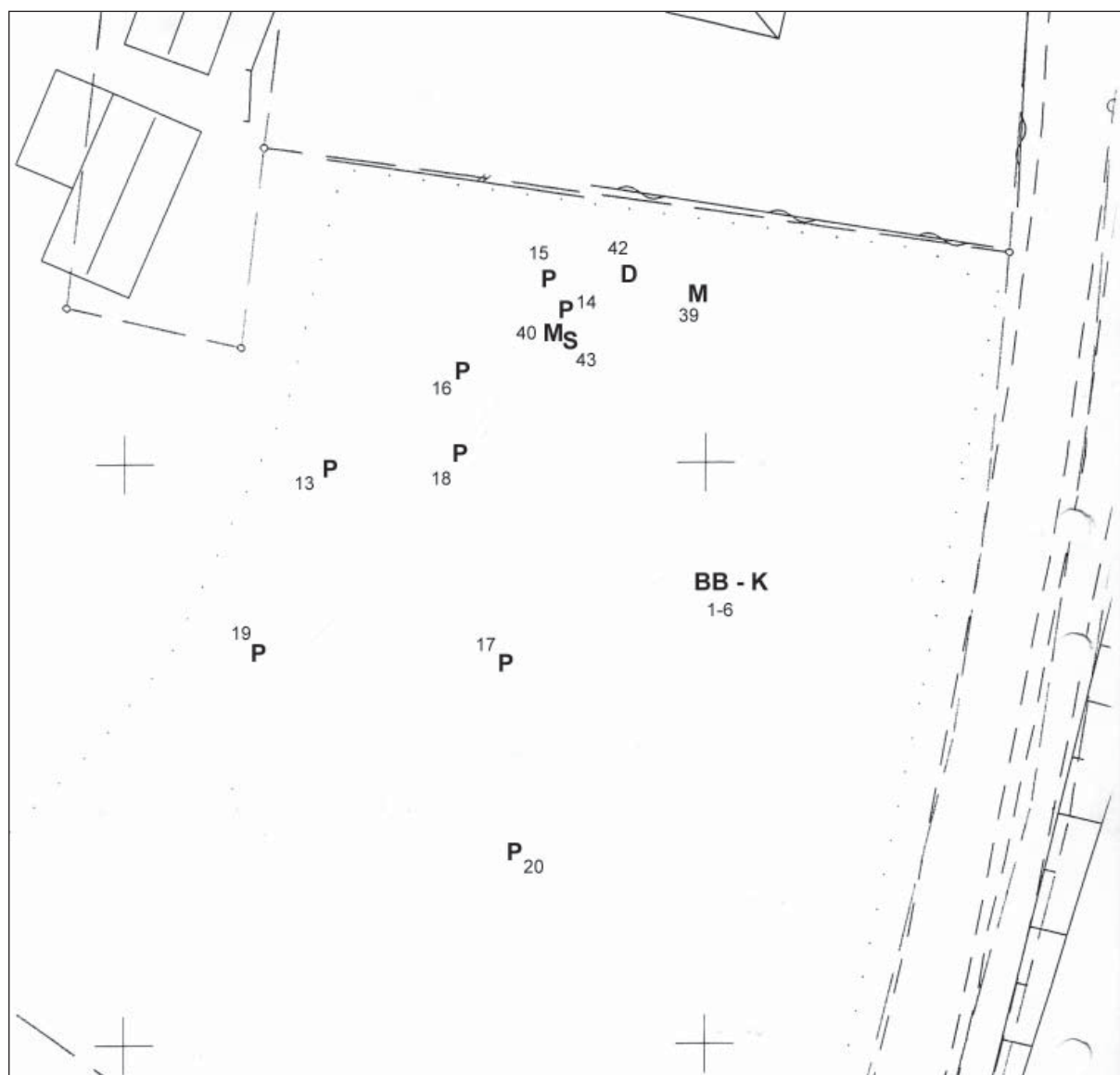
De inledande inventeringarna under 1997, där Lars Lundqvist, Pär Connelid, Lena Berglund och Dennis

Likus medverkade, kring de resta stenarna resulterade omgående i indikationer på både gravar och boplatzlämningar. De senare representerades av ett degelfragment från bronsålder. De yngre skedena gav sig till känna genom gravar från senare delen av järnålder (vendel- och vikingatid) genom fynd av pärlor samt fragment av ett ryggknappspänne och en pärlspridare. Lösfynden var spridda. Det noterades även spridda förekomster av små koncentrationer av brända ben. Vi misstänkte därför att vi hade att göra med ett ganska svårt skadat gravfält. Mer koncentrerade förekomster av brända ben kunde ha indikerat motsatsen.

Platsen bedömdes vara lämplig att provundersöka

med tanke på de studier som pågick kring den agrara järnåldersbebyggelsen och Slöingeboplatsen. Yngre järnålder i anslutning till äldre bytomter är ytterst sällsynta i Halland. Samtidigt fanns en möjlighet att kontrollera hur pass skadade gravgömmorna var samt att försöka klarlägga om det föreligger bevarade gravkonstruktioner (gravöverbyggnader). Fynden påträffades i åkermark vilket gav en antikvarisk aspekt på undersökningen.

Arbetet inleddes med en serie provgropar (1 kvm) som inte gav några avgörande resultat. Inte heller en begränsad metaldetektorundersökning (De Bornholmske amatørarkæologer) gav något. Nästa steg i undersökningen var att systematiskt gräva provschakt

Figur 5. Karta över inmätta lösfynd. På samma platser grävdes provgropar (D= degel, P= pärla, M=brons, BB=brända ben, K=keramik). Siffrorna motsvarar fyndnummer i lösfyndstabellen. Karta: Jonny Magnusson/Lars Lundqvist.

över hela det fyndförande området. Med en försiktig avbaning ned till ostörda lager kan man upptäcka eventuella ostörda delar av gravgömmor och därigenom försöka avgränsa gravområdet. I mån sådana bevarats skulle konstruktionsdetaljer (stenkretsar, stenpackningar, gravgömmor) dokumenteras. Ingen undersökning av gravgömmor planerades. Vidare undersöktes området med metalldetektor med syfte att ta tillvara ev. fler metallföremål ur ploglagret.

Inventeringsresultat

Efter att de första fynden påträffats utförde Falkenbergs Arkeologiska Förening en mer systematisk inventering av grannskapet. Denna påbörjades längst söderut vid landsvägen (fig. 4, före detta väg E6). I de lägre liggande partierna påträffades vanliga boplatzfynd, flinta och keramik. Högre upp i terrängen återfinns Backagårds ägor, Heberg 2:14. Detta åkerstycke hade legat i vall i ungefär 16 år och först 1997 plöjdes åkern upp på nytt. Det är inom detta område som huvudparten av lösfynden härrör. Utspritt över företrädesvis den västra delen av den nyligen upplöjda betesvallen fanns sex glaspärlor (varav en hel), ett fragment av en diskformad pärla, ett fragment av ett ryggknappspänne och ett fragment av en pärlspridare. Fynden indikerade sönderplöjda gravar, något som verifierades av tre koncentrationer av brända ben. I en av dessa koncentrationer låg benen tillsammans med keramikskärvor. Utöver gravfynden fanns också klara boplatzindikationer. Redan vid den första besiktningen påträffades ett stort fragment av en bronsåldersdegel.

De fortsatta inventeringarna resulterade i bronsålderskeramik och den samlade bilden antyder en koncentration av bronsåldersmaterial till åkerskiftets norra del. Järnåldersfynden är däremot mer spridda och finns från avsatskrönet i söder till gränsen in till fastigheten Heberg 2:14 i norr.

De två tydligaste gravindikationerna (brända ben) låg på avsatskrönet, beläget mitt i åkern. Lösfynden med gravprägel har gjorts på avsatsen mot norr. Endast ett fåtal fynd har gjorts nedanför avsatsens krön.

I den norra delen av undersökningsområdet påträffades ett fragment av en pärlspridare (fnr 40) samt en del av ett ryggknappspänne (fnr 39), se figur 5 för fyndens läge. Intill den förra påträffades även fragment av en armbygel (fnr 43). Detta tolkades hypotetiskt i inventeringsskedet som lämningar av en förstörd kvinnograv från vendeltid – ”Grav 1”.

Provgropsgrävning

Fynden var så pass intressanta att det fanns anledning att genomföra en grävundersökning. Länsstyrelsen gav tillstånd till en sådan och under hösten 1997 genomfördes provundersökningen. Den inleddes med att alla lösfynden mättes in (fig. 5). Kring dessa punkter markerades enmetersrutor, sammanlagt 14 stycken. Matjord i dessa rutor grävdes upp och gick igenom på hackbord. I de flesta provrutorna fanns föremål som mer eller mindre sannolikt hör till förstörda gravar. Många innehöll brända ben och keramikfragment. Dessutom påträffades en pärla, ett pärlfragment samt en glasdroppe.

Resultatet av provgropsgrävningen förstärkte bilden av att det funnits både boplatz och gravar i området. Vidare antogs att gravgömmorna kunde förväntas vara starkt skadade eller rent av helt förstörda. Deras innehåll har spridits genom upprepad plöjning. Inga gravgömmor påträffades i botten av provgroparna.

Schaktgrävning

Provgropsgrävning ger aldrig en rättvisande bild av anläggningsförekomster. Ett naturligt andra steg var därför att försöka spåra gravgömmor och boplatzlämningar i större skala. För detta ändamål drogs sökschakt om 1,8 m bredd, i nord-sydlig riktning över området med hjälp av en traktorgrävare (fig. 6).

Sammanlagt drogs fem parallella schakt som tillsammans mätte 307 meter. I dessa noterades 79 nedgrävningar. De fördelar sig på 54 stolphål, 19 härdar och 5 gropar (tabell 1). Till detta kan fogas ett kulturlager som innehöll rikligt med hårdbränd lera. Flera av bitarna uppvisade intryck av käppar. Lagret kunde begränsas till cirka 10 meter längd (N-S). Inga säkra dateringar kunde göras av detta lager som endast undersöktes delvis. Värt att notera är att inslaget av recenta fynd var mycket litet vilket ger en antydning om att byggnadslämningen(?) sannolikt är av hög ålder.

I anslutning till denna sökte vi spår efter eventuellt bevarade lämningar av ”Grav 1” (indikerad av bl a lösfynden 39, 40, 43). Någon gravgömma kunde dock inte påvisas.

Endast enstaka anläggningar undersöktes. Inga fynd framkom som tydde på förekomsten av gravgömmor. Detsamma gäller för övriga anläggningar där vare sig brända ben eller keramik noterades i ytan. Här drogs slutsatsen att gravgömmorna kunde

Figur 6. Plan över provschakten. En detaljerad plan finns i bilaga 4.

antas vara mer eller mindre totalförstörda. Denna uppfattning kom dock senare att modifieras.

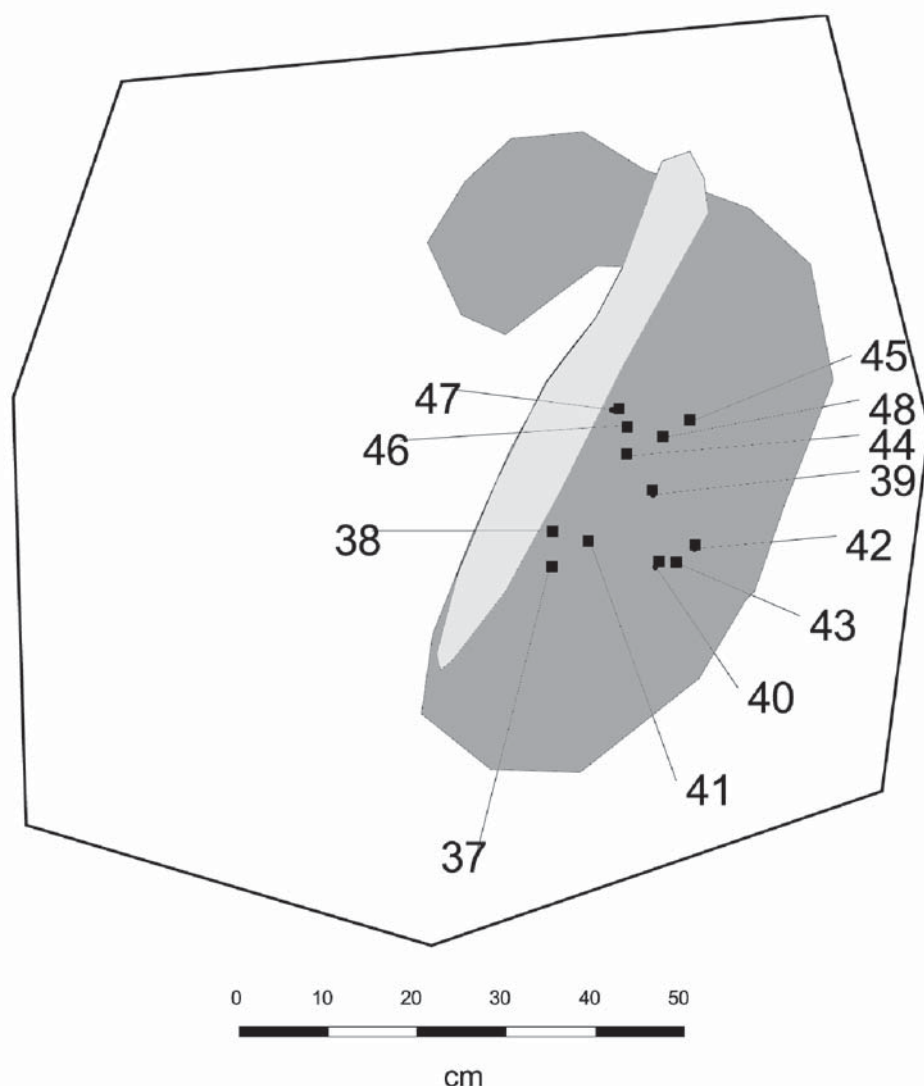
	Stolphål	Härd	Grop	Lager
Schakt 1	17	7	1	0
Schakt 2	13	6	2	1
Schakt 3	11	6	0	0
Schakt 4	11	0	2	0
Schakt 5	2	0	0	0

Tabell 1. Anläggningstypernas fördelning i sökschakten.

Undersökning av en gravgömma (Grav 2, A 1000)

Strax efter höstplöjningen 1997 genomfördes ytterligare en inventering av åkern. Denna gång påträffades ytterligare en koncentration av brända ben på avsatsen, nära de tidigare fynden av brända ben. Inom ett par få meter från denna plats hade tidigare en svärdspärå påträffats i markytan (fnr 17).

Efter samråd med länsstyrelsen genomfördes en noggrannare undersökning av fyndplatsen. Jorden kring fyndområdet grävdes försiktigt igenom och sållades. Ett stort antal brända ben, flera bronsfragment, träkol och enstaka keramikfragment samlades in.

Figur 7. Grav 2 bestod endast av en mindre än 10 cm tjock volym sotig sand med träkol och brända ben. Rakt igenom syntes ett plogspår. Siffrorna avser fyndnummer i bilaga 17. Plan: Lars Lundqvist.

När de brända benen torkat uppdagades flera märkliga fynd. Bland annat noterades flera fragment av en benkam med punktcirklornering, ett cloisonnéarbete i form av ett triangulärt silverbleck, belagd med guldfolie och granater innefattade i ett cellverk, även det av silver samt ytterligare ett antal fragment av brons.

Fynden kunde med stor säkerhet knytas till en liten samling av brända ben och sotig jord, d.v.s. de blygsamma resterna av en sannolikt betydligt större bengömma. Anläggningen var efter framrensning 50x60 cm stor och ungefär 10 cm som tjockast. Det går inte avgöra med säkerhet om det rört sig om ett brandlager eller en brandgrop, där det senare dock förefaller mest troligt.

Botten av gravgömmen låg ungefär en halvmetr söder om de först insamlade ytfynd. Mitt i den förmodligen ursprungligt runda gravgömmen

framgick klart hur den senaste plöjningen penetrerat gravgömmen där ett plogskär flyttat fynden upp mot ytan, cirka en halv meter i korriktningen mot norr. Jord kring gravgömmen samlades och sållades vid ett senare tillfälle.

Trots den gravgömmens status fanns en hel del fynd bevarade (tabell 1). De beskrivs mer noggrant nedan.

Fynden

Inledning

Fynden fördelas i två nummer serier, en för grävfynd samt en för lösfynd påträffande på markytan. Fynden här presenteras förhållandevis översiktligt. Undantaget är cloisonnéföremålet som belyses mer utförligt av Birgit Arrhenius. Som framgår nedan behandlas fynden relativt summariskt. Det hade naturligtvis va-

rit önskvärt att göra komparativa studier, framförallt av de fynd som kan associeras till Grav 2, men detta låter sig inte göras inom ramarna för detta arbete. Vidare ska påpekas att även fynden från bronsålders- och järnåldersboplatsen, behandlas summariskt.

Yngre järnåldersfynden kan grovt delas in i två kontextuella enheter: en som direkt eller indirekt kan knytas till Grav 2, en vendeltida vapengrav och en som består av spridda, ytplockade lösfynd som i många fall kan knytas till en eller fler sönderplöjda kvinnogravar. Fynden från dessa presenteras var för sig nedan. Reste av fynden, bestående av föremål från brons- och äldre järnålder hanteras för sig.

Fynden från Grav 2

Cloisonné - pyramidformad granatinfattning

(av Birgit Arrhenius, Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms Universitet).

Föremålet utgörs av en pyramidformad infattning med sidorna svängda inåt (s.k. sadelform) och försedd med ursprungligen 10 plana trappstegsformade granater inlagda i cloisonné. Numera saknas tre granater och sidocellerna är något deformerade. Baksidan av inläggningen täckt av en tunn guldfolie och cellväggarna också av guld är upptill något utbreddade för att tjäna som fäste för granaterna. Under granaterna ligger en våffelmönstrad guldfolie.

Måttangivelser

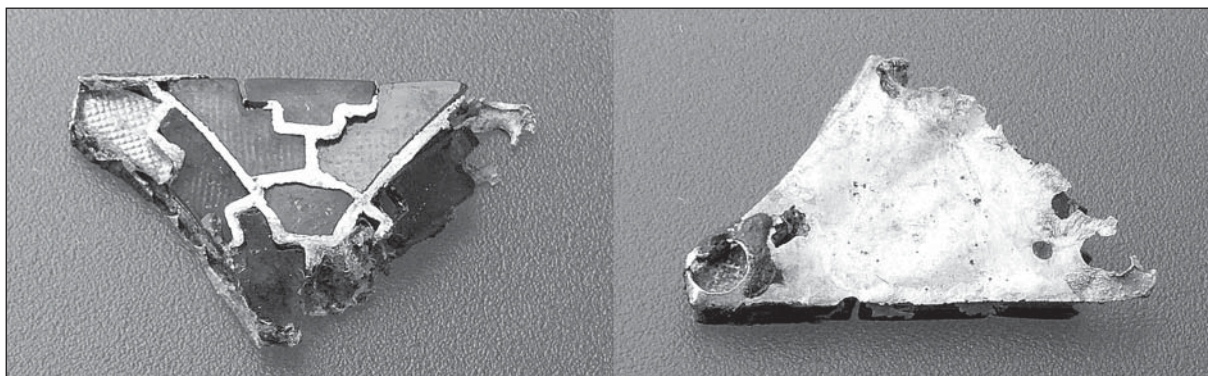
Själva infattningen

Infattningens ursprungliga bredd vid basen	19 mm
Infattningens ursprungliga höjd	12 mm
Infattningens tjocklek	2,7 mm
Infattningens nuvarande vikt	0,851 gram

Granaterna. Granaternas största tjocklek 1 mm (en variation på 0,1 mm förekommer). Granaterna är försedda med väl avfasade kanter vilket innebär att de blivit tillskurna med en roterande trissa. Trappstegens höjd är 0,8 mm. Granaterna är skurna med ett eller två trappsteg, men dessutom förekommer breddat avslutningstrappsteg i formen 2fSt3 (jfr Arrhenius 1985, fig. 73, s. 69). Därjämte finns 2 (varav den ena nu saknas) granater på ena sidan försedda med ett trappsteg av normal höjd, men på andra sidan skurna mera individuellt anpassade till att bilda pyramidens topp. Endast ytterst svaga spår efter poleringen av ytan av granaterna kunde iakttas.

Granaternas kvalitet är jämn med en genomlysning röd färg utan spår av missfärgningar. Röntgenfluorescensanalyser utförda på en av granaterna från pyramidens topp med en energidispersiv analysator (Edax) visade att granaterna var almandiner av den typ som påträffas framför allt i frankiskt och anglosaxiskt område (jfr Arrhenius 1985:26 ff.). Medan jag har föreslagit att dessa granater hämtades från böhmiskt område har under senare tid hävdats att dessa granater skulle vara indiska (Greiff 1998) eller från Sri Lanka (Farges 1998). Resultaten är dock inte helt övertygande speciellt som man helt bortsett från diffraktionsanalyser. Då det för närvarande pågår ett intensivt studium av detta problem vid flera laboratorier är här inte stället att gå in på dessa diskussioner. Av mera direkt intresse för vårt vidkommande vore om granaterna kunde komma från den inte så lång ifrån belägna halländska fyndigheten vid Sjönevad (jfr Lundqvist och Wik 1998,17). Den avvikande kemiska sammansättningen (med framför allt den högre järn- och calciumhalter i Sjönevadsgranaterna) talar dock helt emot att granaterna kan ha hämtats därifrån, jfr diagram 1 och 2.

Guldet. Guld har använts dels för att bilda cellväggarna i cloisonné, dels som guldfolie under

Figur 8. Granatcloisonné från Heberg.

granaterna samt slutligen som baksida på föremålet. Guldet är i allmänhet låghaltigt med den lägsta halten på bakstycket och något högre halter på cellväggarna. Semikvantitativa analyser med röntgenfluorescens där halterna beräknades på de tre huvudkomponenterna, guld, silver och koppar gav för bakstycket 45% Au, 50 % Ag och 5 % Cu. För guldfoliet respektive cellväggarna var guldhaltigen något högre 66 % Au, 28 % Ag och 6 % Cu.

Guldfoliet. Guldfoliet är våffelmönstrat med 4 rutor, respektive 5 linjer per mm. Det är således ett mycket finvofflat folie med en mönstring som inte är helt vanlig, men framför allt förekommer i det anglosaxiska England. Guldfoliet är såsom brukar vara vanligt böjd över kanterna på granaterna.

Diskussion av föremålets ursprung och kronologi

Som framkommit vid den tekniska beskrivningen är föremålet av hög kvalitet med ett antal distinkta drag som gör det möjligt att mera i detalj bestämma föremålets identitet. Det första som då framkommer är att föremålet inte kan vara tillverkat i Sverige. Mot en tillverkning i Sverige talar således det finvåfflade foliet och granaternas form och kvalitet. Man har visserligen till Sverige importerat både färdigskurna granater liksom guldfolier för lokal infattning. Det som gör att man emellertid helt kan avvisa en tillverkning inom landet, ja inom Norden, är de för den sadelformade pyramiden direkt anpassade toppgranaterna. Som ovan framhållits var dessa skurna med en trissa precis som de andra granaterna, men formen är här så specifik att den måste vara direkt anpassad till föremålet ifråga.

Med hänvisning till storleken så är det första man tänker på för detta föremål att det har utgjort en sida av en pyramidformigt beslag av den typ som finns på kontinenten och det anglosaxiska England där de använts på svärdsgehängen (jfr Menghin 1983, karta 22, 23 och 24). I regel är dessa beslag gjorda i brons men i England, med sin främsta företrädare i Sutton Hoo-graven finns dylika med cloisonnéinläggningar.

Emellertid finns det ett drag på Hebergstycket som gör att man måste avfärda denna möjlighet. I det stora antal pyramidformade beslag av denna typ som är kända finns inget exempel på att beslagen har haft de svängda sidor som karakteriserar Hebergstycket.

En dylik svängd form hittar vi emellertid som mittfält på svärdsknappar. I regel har detta mittfält djurornamentik eller filigrandekor men ett fält

med cloisonnéinläggningar förekommer på en svärdsknapp från Italien. Märkligt nog är det cloisonnéinlagda mittfältet nära nog identiskt med Hebergstycket. Svärdsknappen som förvaras i British Museum men är från okänd fyndort i Italien tillhör en grupp av tidiga ringknappsvärd. Svärdsknappens båda ändar avslutas med fågelhuvuden med granatinlagda ögon och fågelhuvudens övergång till själva knappen markeras med en bård inlagd med tauschering av silver och koppartråd. Själva cloisonnéen ligger i lådor, också de begränsade av en taucherad bård. Flera skäl har gjort att jag antagit att denna knapp ursprungligen kommer från frankiskt område (Arrhenius 1985:145). Cloisonnéen har inte samma mönster som Hebergknappen, men erbjuder flera likheter bl.a. trappstegsformerna. I motsats mot Hebergknappen består pyramidens toppgranat av ett enda stycke och granaten därunder har en karakteristisk T-form (som Arrhenius 1985:186). Liksom de båda toppgranaterna på Hebergknappen är denna T-form individuellt anpassat till det övriga mönstret.

Det är således sannolikt att stycket från Heberg ursprungligen varit mittfältet på en svärdsknapp. Dateringen av denna typ av ringknappar ligger i 500-tal. Om man skall beakta den låga guldhaltigen i Hebergstycket så är det kanske snarast till den senare delen av 500-talet som man vill föra stycket. Men det är vanskligt att datera med hjälp av guldhalt även om de frankiska liksom de bysantinska guldmynten får under senare delen av 500-talet och 600-talet betydligt sänkt guldhalt (jfr Oddy 1978) eftersom det också kan bero på att knappen kom från en enklare produktion än de allra dyrbaraste ringsvärden.

Av viss betydelse är att man i Halland sannolikt varit medveten om svärdsknappar med pyramidformat mittfält med svängda sidor. Man finner således ett dylikt fält på den ena av de två svärdsknappar som påträffades i en triangulär stensättning vid Broåsen i Grimeton. Knappen är ornerad med två antitetiska djur i Salins stil I. I samma grav fanns också en del av en konisk hjälm av den typ som bl.a. frankerna använde.

Grimeton-graven från norra Halland är liksom skattfyndet från Hög Edsten i Bohuslän och nu senast Hebergknappen exempel på de frankiska kontakter som fanns i Västsverige under 500-talet (Manuset skrivet 2000, Birgit Arrhenius).

Övriga fynd från Grav 2

I gravgömmen påträffades knappt hälften av en *svärdsknapp* av brons (fnr 115). Fragmentet är 32 mm

Figur 9. Fragment av svärdsknapp av brons (fnr 115).

brett, 15 mm högt och 13 mm ”djupt” och knappen har således varit bortemot 70 mm bred. Den är starkt korroderad och deformerad. Som framgår av bilden finns spår av ornament både på knappens nedre del samt utmed dess översta del.

Med utgångspunkt från vad Birgit Arrhenius framfört ovan förefaller det inte omöjligt att cloisonnén suttit fast på denna svärdsknapp.

I gravgömman fanns även ett litet fragment av spetsen av den undre delen (?) av ett *svärdshjalt* (fig. 10, fnr 132), 8x10 mm stort samt 3 mm högt medan nithålet har varit ungefär 3,5 mm i diameter.

I gravgömman fanns ett fragment av ett litet *bronskärl*, fnr 111 samt ett starkt brandskadat rembeslag i silver. Två nitar synliga (fnr 131). Ytterligare

ett bronsfynd är en *bronsnit* (fig. 11, fnr 112). Dess välvda huvud är 13 mm i diameter och sammanlagd höjd, tenen (2-3 mm tjock) inkluderad: 12 mm. Nithuvudets höjd är 6 mm och har försetts med tre koncentriska cirklar. I mitten finns en fördjupning. Föremålet har varit täckt med tennfolie, både på över och undersidan.

I gravgömman påträffades ett fragment av ett *remändebeslag* (fig. 12, fnr 124) som är 24 långt och 3-5,5 mm brett samt knappt 2 mm tjockt. Brottytan sitter i den smalare änden medan den motsatta änden är något förtjockad.

I gravgömman fanns flera bronsföremål som inte bestämts. Ett av dessa är fnr 125 (fig. 13) som är 23x11x8 mm stort. I helt tillstånd bör det ha varit

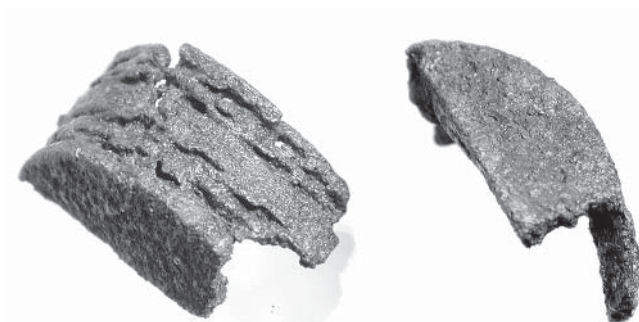
Figur 10. Bronsföremål från Grav 2 (fnr 132).

Figur 11. En bronsnit påträffades i anslutning till Grav 2 (fnr 112).

Figur 12. Remändebeslag från Grav 2 (fnr 124).

Figur 13. Dosformigt föremål av brons från Grav 2 (fnr 125).

Figur 14. Fnr 122.

Figur 15. Fragment av kam från Grav 2 (A 1000, fnr 104).

Figur 16. Fragment av spelbricka (fnr 128)?

ungefär 25-26 mm. På den välvda ytan, som är både deformerad och korroderad finns spår av ornamenterik. Godsets tjocklek varierar mellan 1,5 mm och 4-5 mm. Två sammankorroderade bronsföremål (fig. 14) är ytterligare ett exempel på ett föremål som inte bestämts.

Bland benen i gravgömmen fanns fragment av en bränd kam (fig. 15). I matjorden vid Grav 2 påträffades ett par brända benbitar som bedömts vara fragment av en spelbricka.

Bara två järnföremål har tagits tillvara och båda härrör ur grav 2. Dessa utgörs av två *nitar* med bevarade nitbrickor (fig. 17). Den ena, fnr 117, har varit cirka 35-40 mm lång och har sannolikt haft kvadratisk nithuvud. Den andra, fnr 133, har kvadratisk nitbricka samt varit cirka 28 mm lång.

Figur 17. Järnnitar, fnr 117 och 133.

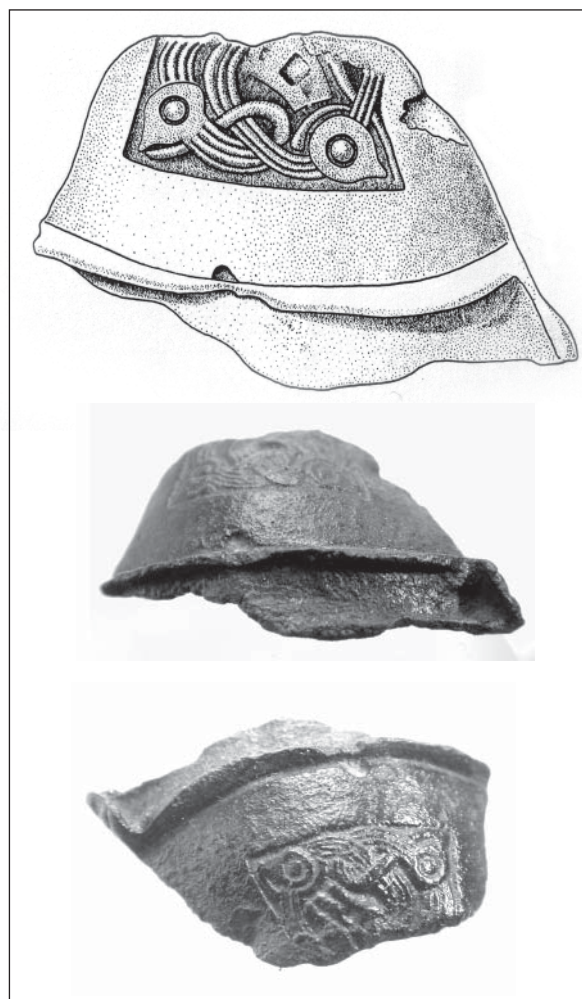
Figur 18. Fragment av pärlspridare av brons (fnr 40).

Övriga fynd - lösfynd

Ett av de mer iögonfallande lösfynden är ett fragment av en *pärlspridare* (fig. 18, fnr 40). Den består av en långsmalt bronsbleck med ett vertikalt bleck på undersidan med hål i (endast ett på fragmentet). Bronsföremålet är 23 x 7 x 4 mm. På ovensidan finns ett fält med flätbandmönster. Blecket avslutas med ett närmast runt fält med två koncentriska cirklar som liknar ett ögonpar.

Fragmentet av *ryggknappspänne* är ett lösfynd (fig. 19, fnr 39) där en del av bågen samt huvud- eller fotplattan är bevarad. Fragmentet mäter 35 x 23 mm med 3 mm tjockt gjutgods. På bågen syns djurornamentik som torde höra till Vendelstil D. En liten del av plattans "sarg" är bevarad och bär sannolikt ett flätbandsmönster (jämför Strömberg 1961, Tafel 62:2).

Ett annat ovanligt fynd är ett 12 mm brett och upp till 2 mm tjockt fragment av en *armbygel* (fig. 20).

Figur 19. Fragment av ryggknappspänne (fnr 39).
Teckning: Jonas Wikborg.

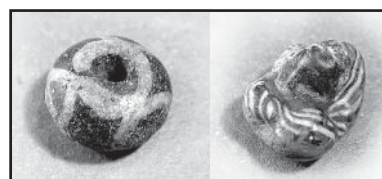
Föremålet är ej konserverat men det förefaller som om det består av en kärna av järn som täckts av silver.

Figur 20. Armbygelfragmentets fram- och baksida (fnr 43).

Figur 21. Bergkristallpärla (fnr 18).

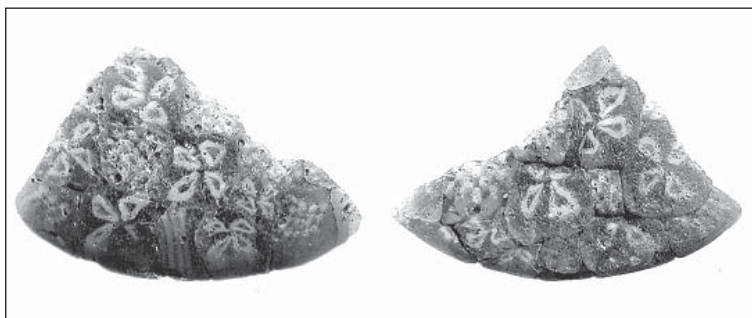
Figur 23. Två exempel på glaspärlor är en rund pärla (blå med vita stavar, fnr 15) och en deformerad (röd, vit, blå, fnr 17).

Johan Callmer har varit behjälplig med datering av *pärlorna* som alla är lösfynd. Fem av pärlorna, däribland fragment av en stor (>15 mm i diameter) sfärisk bergkristallpärla (fig. 21), (fnr 13, 15, 17, 18, och 37) kan dateras till vendeltid med en tyngdpunkt i 700-talet.

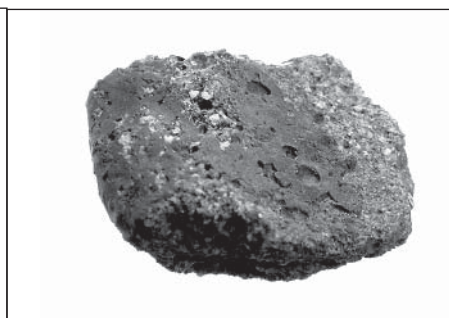
På figur 22 visas en stor diskformad millefioriföremål - en svärdspärla. Det har ursprungligen varit 30-35 mm i diameter och ungefär 8 mm hög.

Föremålet är utfört i blått glas med gula, röda och vita mönster. Värt att notera är att den påträffades intill Grav 2. Det förefaller inte helt osannolikt att pärlan kan knytas till den.

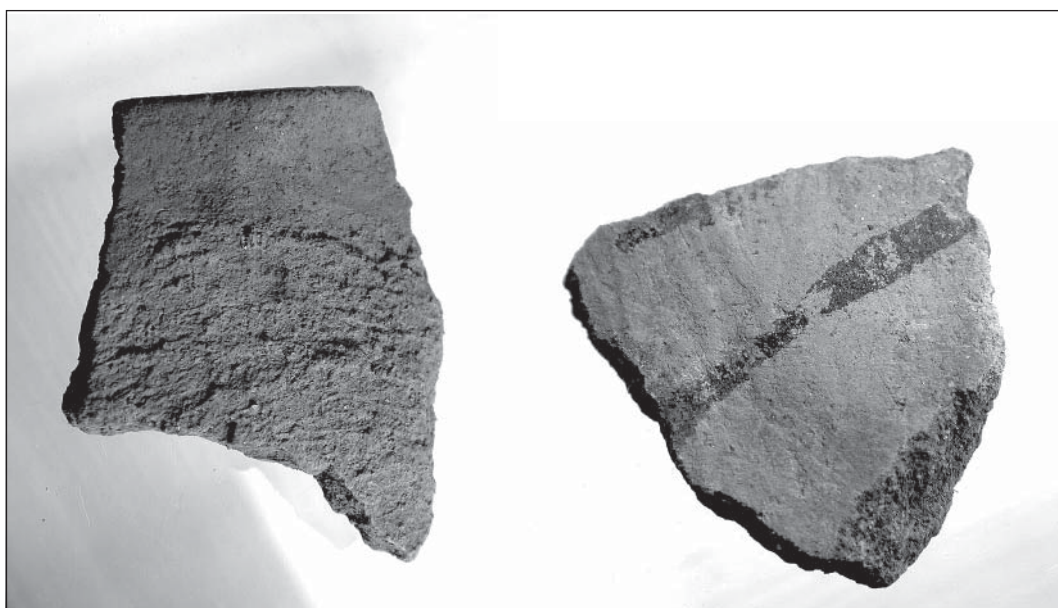
Bland lösfynden finns två fragment av *degjar* (fig. 24, fnr 28 och 42). Båda härrör högst sannolikt från öppna, låga och ovalt formade degjar av den typ som ibland påträffas på bronsåldersboplatser.

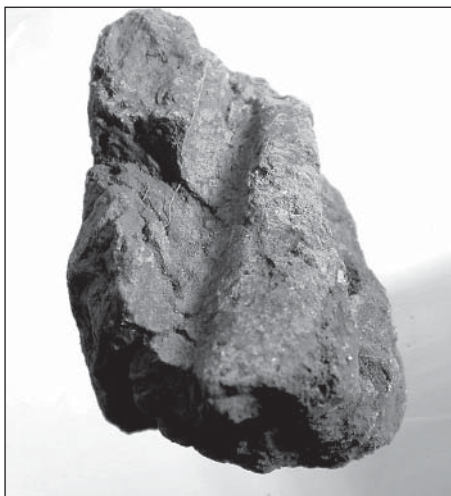
Figur 22. Millefioripärlan påträffades som lösfynd (fnr 13). Till höger är en bild från undersidan.

Figur 24. Mynningsfragment av en degel (fnr 42).

Figur 25. Lösfynd av mynningsbit av semirabbat kärl (fnr 23) samt en skärva med bemålning(?) (fnr 36).

Figur 26. Lerklining.

Keramikmaterialet består både av ganska välbevarade skärivor och spjälkat material och som så ofta är fallet, få bitar från varje kärl. Generella bilden är att det handlar om skärivor inom perioden BC 1200 till AD 400. Här finns rabbat yngre bronsåldersgoods men även fint gods från små, tunnväggiga kärl. De senare är förhållandevis många och representerar möjligen en framskriden del av äldre järnålder.

Brända ben fanns spridda över stora delar av undersökningsområdet. Endast i ett fall har ben samlats in från ett slutet sammanhang ("Grav 2", A 1000). På grund av medelbrist har inte materialet bestämts. Mängden ben understiger en liter.

I norra delen av schakt 2 fanns ett lager (A15) som innehöll rikligt med bränd lera, flera bitar med pinnavtryck. Det borde således röra sig om *lerklining*.

Sammanfattande fynddateringar och slutsatser

Fyndmaterialet pekar mot boplatstid från bronsålderns mitt, bland annat med bronsgjutning, sannolikt fram till 3-400-tal e Kr. Denna del av forn-lämningen gav sig tillkänna genom mörkfärgningar som stolphål, härdar, gropar etc. Gjutfynd i form av degelfragment från bronsålder är inte ovanliga i Halland. Här kan bland annat fyndet från Broåsen, Grimeton nämnas (Lundqvist 1992). Senast under vendeltid anläggs ett gravfält (bland annat med resta stenar). Gravfynden pekar mot att det funnits åtminstone två gravar, en mans- och kvinnograv, båda mycket rika. Mansgraven kan knytas till Grav 2

(A1000) i undersökningsområdets centrala del, och kan dateras till 600-talet(?). Av gravgömman fanns mycket litet kvar. I stort sett hela bålet bedöms vara bortplöjt. Detsamma förefaller gälla för minst en kvinnograv ("Grav 1") som funnits i områdets norra del. Inga spår av gravgömma kunde upptäckas. Det går dock inte utesluta att det finns lämningar kvar av en eller flera sådana.

Sammanfattning av fältarbetena

Arbetet i Heberg började som en fortsättning och komplement till utgrävningar av järnåldersboplatser i trakten. Utgångspunkten var att undersöka område kring en av de största byarna i trakten, som är just Heberg. Idén var att testa metoder för att försöka finna och avgränsa en yngre järnåldersboplatstid som förväntades finnas här.

Målet var att samla in data för att börja skissa på en bebyggelsesekvens för området för att möjliggöra en jämförelse med det område som undersökts strax sydväst om Heberg (Skrea 177). Där har en sekvens belagts fram till 5-600-tal e. Kr. och det antas att denna bebyggelse läggs samman med en (huvud-?) gård i anslutning till det som sedan blev Hebergs by (Lundqvist 2000b).

Inom den inventerade och förundersökta åkern finns således både boplatstid från bronsålder och järnålder (sannolikt dess äldre del), samt rester av gravgömmor från yngre järnålder. Fynden från yngre järnålder ligger spridda över hela åkerstycket. Koncentrationer av brända ben återfinns framför allt på avsatsen. Enstaka fynd har gjorts söder om avsatsen.

Matjordslagret är tjockare nedanför avsatsen, upp till 50 cm mäktigt. Förutsättningarna att finna mer oskadade gravgömmor borde vara bättre. Vid schaktningen visade det sig dock att antalet anläggningar var färre i undersökningsområdets södra del.

En del av keramikfragmenten är från bronsålder, likaså degelfragmentet. Dessa fynd verkar ha sin utbredning i norra delen av skiftet.

Vid upprepade inventeringsbesök efter undersökning och höstplöjning har ytterligare koncentrationer med brända ben hittats på och nära avsatsen. Gravgömman som undersöktes i januari 1998 visar att mycket lite finns kvar av gravarna under jord. Förnyade plöjningar riskerar att möjliga gravar plöjs upp och förstörs. Det ska dock påpekas att denna process har sannolikt pågått under lång tid.

Bebyggelse och odlingslandskap i Hebergs by, Årstad sn - en översikt

Av Pär Connelid, Kula HB

Inledning

Heberg kan i flera avseenden beskrivas som ”ett typ-exempel” på en halländsk by under 1700-talet. Någon by i bebyggelsegeografisk mening, där de olika hemmanen ligger samlad på en och samma plats, är det inte tal om. Istället är de enskilda gårdarna utspridda på ett flertal olika lägen, vanligtvis i nära anknytning till den samfällda utmarken. Hemmansklyvningen, d.v.s. uppsplittringen av de skattebetalande (enligt jordeboken) gårdarna på ett antal mindre brukningsdelar, innebär dock i praktiken att ett antal mindre ”bybildningar” föreligger på flera av gårdslägena. Åker- och även en stor del av slättermarken är kraftigt tegskiftad; ägoblandningen i dessa markslag är oregelbunden och komplicerad. Odlingssystemet är ensäde. Största delen av åkermarken ryms inom ett stort gårde i norr men Heberg skiljer sig också från många andra byar genom att ytterligare åkergården finns. Vi återkommer nedan till en utförligare beskrivning av dessa och vad som karaktäriserar 1700-talslandskapet i övrigt.

Utgångspunkten för denna presentation är den äldsta kartan över Heberg, upprättad i samband med storskiftet i byn 1787. Akten föreligger dels i ett renoverat exemplar vid Lantmäteriverkets forskningsarkiv i Gävle (LMV akt nr M.87-9:1), dels i form av konceptkartan vid det lokala lantmäterikontoret i Halmstad (Årstad socken: akt nr 4). Lantmätare vid storskiftesförrättningen var Jöns Berg och som vanligt när denne varit i farten är det fråga om en noggrant genomförd kartering med tillhörande innehållsrik textbeskrivning.

Landskapets organisation i Heberg i slutet av 1700-talet är inte bara på många sätt typisk för det halländska odlingslandskapet i stort under den här perioden. Storskifteskartan uppvisar också en rad egenheter som gör det möjligt att dra slutsatser om den utveckling som föregår situationen 1787. Flera av dessa fenomen känner vi direkt igen från andra platser, inte minst från omkringliggande byar och gårdar. En analys måste därför i hög grad relateras till den kunskap som för närvarande finns om halländsk bebyggelse- och odlingsutveckling från förhistorisk tid och framåt. Här är emellertid enbart avsikten att

översiktligt presentera några av de mest intressanta dragen i byns utveckling. Storskifteskartan är ännu inte färdiganalyserad och de framförda idéerna får närmast ses som hypoteser inför det fortsatta arbetet med Hebergs by.

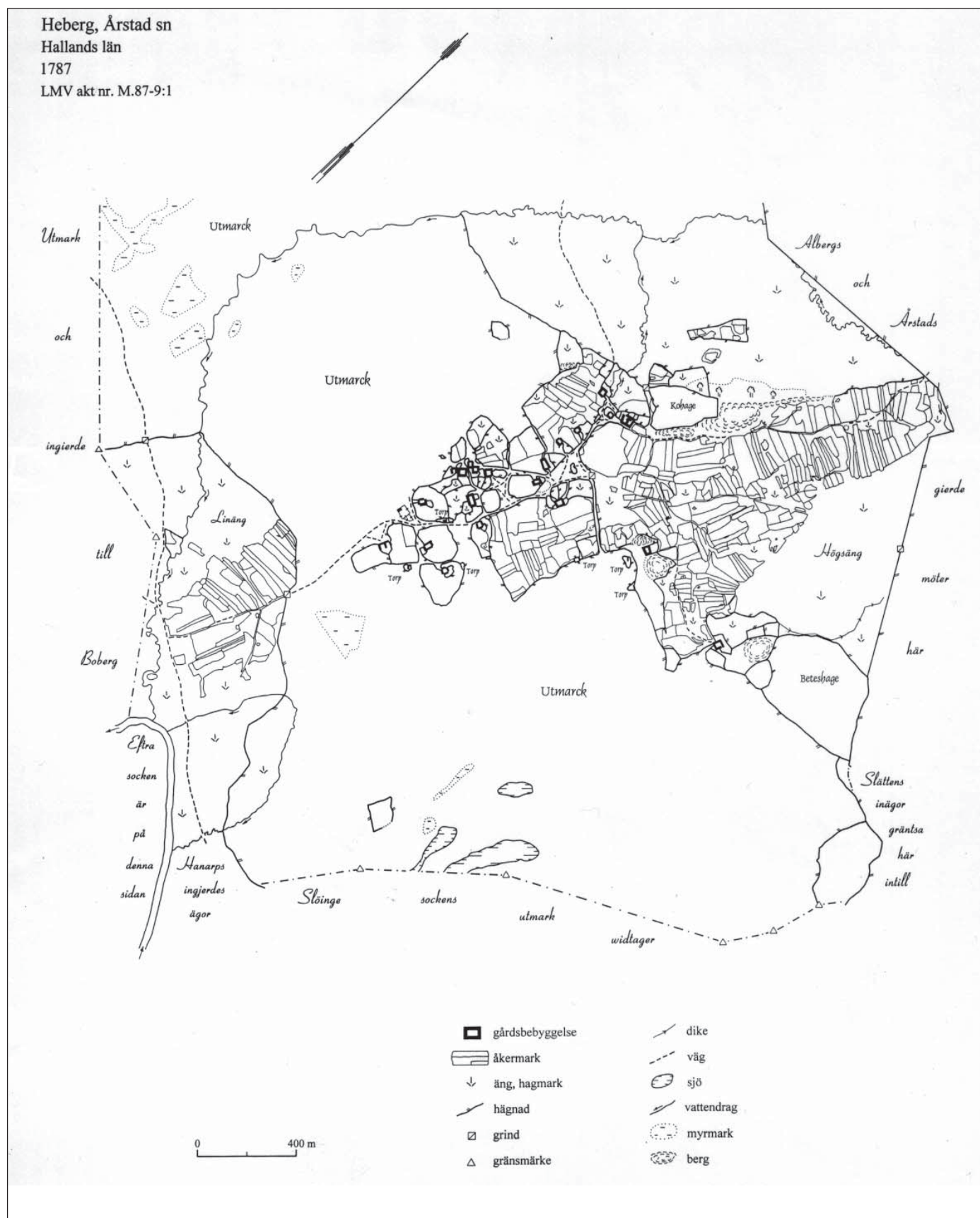
Landskap och bebyggelse i Heberg enligt storskifteskartan från 1787

Antalet hemman i byn är 1787 hela 17 stycken; samma antal redovisas i den äldsta svenska jordeboken från 1646. Det rör sig här alltså om en för Halland ovanligt stor by. Jordnaturerna i den äldre jordeboken fördelar sig på sju skatte-, fem krono- och fem frälsehemman (OHL). Vid tiden för storskiftet har emellertid hemmansklyvningen (jfr. ovan) resulterat i att det på många av gårdarna finns fler än en brukare, eller ”åbor” som den samtida termen lyder. Situationen är likartad i början av 1700-talet och enligt Landsbeskrivningens uppgifter finns redan 1729 såpass många som tre brukare på åtminstone tre av de större hemmanen.

Gräs och ljunghäcker

1700-talets gräs- och ljunghäddominerade kulturmarker utgör en slående kontrast till dagens jordbrukslandskap i området, präglad av en hög uppodlingsgrad och stora sammanhängande åkerytor. Ännu vid tiden för storskiftet är fodermarker av olika slag det allt överskuggande markslaget på den halländska landsbygden. På inägomarken utgör åkermarken vanligtvis endast en mindre del av arealen. Utmarkerna är vidsträckta och som en följd av långvarigt bete och misshushållning med skogen nästan helt trädlösa. Hebergs utmark karaktäriseras så här i 1729 års Landsbeskrivning: ”...med intet slags skog bevuxen, dels bördig och dels mager med kalla ljunghäcker, blandt stora berg...”.

Inägomarkens utseende i Heberg ger vid första anblicken ett ganska märkligt intryck men situationen är, som redan nämnts, inte unik. Det märkliga består bl.a. i att åkermarken är uppdelad på flera gårdar och att det sydligaste av dessa återfinns helt isolerat

Figur 27. Storskifteskartan från 1787 över Heberg by. Kartkalk av Pär Connelid.

från den övriga inägomarken. Området mellan den särhågnade åkermarken invid landsvägen i söder och övrig åker fungerar som utmark. I denna zon ligger också en del av bebyggelsen. Gårdarnas strävan att stå i direkt kontakt med den omgivande betesmarken har här således inneburit att ungefär hälften av hemmanen i praktiken intar lägen *på* själva utmarken. Vi återkommer strax till orsakerna bakom denna något aparta belägenhet.

Byns ängsmark återfinns på flera ställen. Ett särhågnat (och starkt tegskiftat) ängsgärde finns i nordväst. Öster om och samhågnat med det stora åkergärdet ligger en större yta med slåttermark, kallad "Högsäng" (jfr. nedan). Slåttermark finns också i den sydliga åkerlyckan. Enligt Hallands Landsbeskrivning är "Ängen med ingen slags skog bevuxen..." men vi ska sannolikt räkna med att ett inte oansenligt antal mindre träd och buskar förekommer. Landsbeskrivningen omnämner exempelvis förekomsten av unga ekar i delar av det nordvästliga ängsgärdet. Här får vi också en intressant upplysning angående den hågnadstyp som omger ängsmarken - "steen och groop". Det torde här röra sig om någon typ av stenmur kompletterad med ett dike, d.v.s. en slags "gropavall". När det gäller hågnaderna i övrigt dominerar dessa på väldränerad mark av stenmurar. I fuktiga avsnitt förekommer antingen risgården eller hankgårdesgårdar.

Drygt hälften av åkerarealen ligger väl samlad i ett större gärde i nordost, belägen på krönet av den dominerande höjdrygg som än idag ger Heberg dess huvudsakliga karaktär. I östra delen av gärdet ligger två gårdar, *Heagård* och *Skompe*, motsvarande dagens *Berg* och *Skumpe*. Omedelbart väster och sydväst om det största gärdet finns två mindre "löckor" (lyckor), *Utberslöckan* respektive *Carlberglöckan*, innehållande en del bebyggelse. I anslutning till gårdarna på utmarken finns mindre åkerlyckor.

Bebyggelse på utmarken – resultatet av gårdsflyttningar?

Fenomenet med delar av bebyggelsen lokaliserad till utmarken är inte något unikt för Halland, snarare tvärtom. Situationen är den samma i en lång rad halländska byar under 1600- och 1700-talet (se exempelvis Connelid & Rosén 1997). Gårdarnas placering rymmer mycket dåligt med den grundläggande idén om ett nära rumsligt samband mellan bebyggelsen och den mest intensivt nyttjade delen av odlingsmarken i det äldre agrarsamhället. Förhål-

landet kan bara tolkas som att en stor del av dessa gårdslägen är sent ianspråktagna, sannolikt som ett resultat av flyttningar från äldre lägen, längre in på inägomarkerna. Tolkningen stöds av att den åkermark som uppträder närmast 1700-talets bebyggelse i de aktuella lägena ofta har en begränsad omfattning; den inskränker sig vanligen till några få tunnland av medelmåttig, ofta mycket dålig, kvalitet. I Heberg passar denna beskrivning väl in på i första hand de fyra sydligaste av gårdarna (Yttregård, Backagården, Floagården och Finnagården). De är alla på 1700-talet belägna ett stycke ut på utmarken och omgivna av areellt begränsade lyckåkrar med dålig bonitet. Samma sak gäller för ytterligare några av gårdarna längre norrut.

Vilka processer ligger bakom dessa flyttningar och var ska vi söka eventuella tidigare bebyggelselägen? När det gäller orsakerna bakom omstruktureringen av bebyggelsen ska dessa troligen sökas i en generell omläggning av den agrara ekonomin, i riktning mot en mer animalieinriktad produktion, i denna del av landet sedan åtminstone 1500-talet (jfr. Connelid & Rosén 1997 och Palm 1993). Hemmansklyvningen innebär att allt fler måste försörjas på i stort sett samma yta som tidigare, vilket bl.a. leder till att gränserna för åkermarkens bärkraft ständigt provas och överskrids. I takt med att flera betesdjur tillkommer, delvis som en effekt av att mera gödsel behövs på åkermarken, ökar trycket på betesmarkerna (liksom även på slåttermarkerna), med bl.a. ljungbildning som följd. Besluten att flytta bebyggelsen till mer utmarksnära lägen ska med all sannolikhet ses i detta perspektiv. Genom att placera gårdarna nära den livsviktiga betesmarken uppnås flera fördelar. Dels underlättas betesdjurens dagliga transporter till och från betet och man slipper ett tids- och materialkrävande underhåll av en massa hågnader genom inägomarken, dels är läget intill utmarken mer *strategiskt* i en situation där trycket på marken ökar, bland annat som en följd av att grannarna ständigt gör nya intagor i form beteshagar och annat. Strävan att komma ifrån hågnadsarbetet på inägomarkerna illustreras tydligt i det äldre lantmäterimaterialet av att många gårdar och byar ingår i stora gemensamma *hågnadslag*.

Var finner vi de äldre gårdslägena?

I flera fall har det hittills varit möjligt att peka ut tänkbara platser genom förekomsten av ytor innehållande namnelementet *-toft* ("Toftängen", "Toftåker", "Toften" etc.). Några marknamn av det här slaget

finns emellertid inte i storskiftesakten över Heberg. Däremot ger kartans bonitetsuppgifter och landskapsorganisation i sig i slutet av 1700-talet en hel del ledtrådar härvidlag. Låt oss börja med åkermarkens bonitet.

Uppskattningen av de olika markslagets avkastningsförmåga (bonitet) var jämte själva karteringen det viktigaste momentet vid skiftesförrättningarna under 1700- och 1800-talen. Kännedomen om åker- eller ängsyrtornas skiftande kvalitet var ju en utgångspunkt för att en rättvis omfördelning av ägorna skulle kunna äga rum. ”Graderingen” av de enskilda tegarna var en procedur som genomfördes med största noggrannhet, där alla inblandade tilläts ha synpunkter, så vi har ingen anledning att betvivla uppgifternas riktighet. Avkastningsförmågan sådan den avspeglas i kartmaterialets graderingsuppgifter styrs i huvudsak av två faktorer: dels de naturliga egenskaperna, i första hand jordartssammansättningen men även de rådande jordmånsbetingelserna, dels av hävden på den aktuella ytan, d.v.s. den näringsstatus som upprätthålls genom att gödsel tillförts marken. Det är dock inte alltid lätt att exakt avgöra vad som avspeglas i en hög bonitetsciffr; sannolikt är det i de flesta fallen fråga om en kombination av de två ovan nämnda faktorerna. En hög grad av samvariation mellan bebyggelse och den mest bebyggelsenära åkermarken är dock väl belagd i många delar av landet (Riddersporre 1995).

I Heberg förekommer höga bonitetsnivåer (5, 5^{1/2} resp. 6 på en skala där 6 är högst och 1 lägst) framför allt i norra delen av byns åkermark. Närmast bebyggelsen på utmarken finns, som tidigare nämnts, överhuvudtaget ingen högavkastande åkermark. I åkergårdet längst i sydost finns ett par tegar närmast landsvägen av relativt god kvalitet. I övrigt återfinns den bästa åkermarken inom de tre norra åkergårderna; särskilt den största ytan längst i norr kännetecknas av en anmärkningsvärt stor andel åker tillhörig de högsta klasserna. Vi ska här titta närmare på några av dessa områden.

Kring gården *Grannahögen* i den s.k. *Carlbergslöckan* finns flera tegar med hög bonitet, vilka kan tyda på att bebyggelse funnits i gårdet under relativt lång tid. I *Utberslöckan* längre norrut finns både bebyggelse och ett flertal högavkastande åkrar. Här kan således också ha funnits bebyggelse under längre tid. Omedelbart väster om vad som ser ut att vara ett sekundärt gårdsläge till gården *Tufjerna* (i dagens åkermark) finns ett större impediment som möjligen kan utgöra ett äldre bebyggelseläge. Den mest

iögonenfallande koncentrationen av tegar med hög avkastning finns kring, framför allt söder om, *Börjarsgård* (dagens *Borgsgård*). Här torde det inte råda något tvivel om att det rör sig om ett större område med ”hemåkrar”. I höjdsträckningens fortsättning mot norr finns ett nära nog sammanhängande stråk av tegar med hög bonitet. Här finns också flera ganska stora impediment bland åkrarna, vilka är intressanta i bebyggelsehänseende. Slutligen finns i sydöstra delen av det största åkergårdet ett par större avsnitt med åkerytor av god kvalitet.

Med hänsyn till spridningsbilden för de högavkastande åkerytorna finns alltså framför allt i norra delen av byn ett flertal tänkbara områden som kan avspegla tidigare bebyggelselägen och äldre hemåkrar. Det två mindre åkergårderna *Carlbergslöckan* och *Utberslöckan* kan här tänkas vara rester av en äldre organisation, med mindre och kanske även i stor utsträckning särägda åkerområden. Inte minst åkergårdet längst i sydost passar bra in i en sådan tolkning. Även det största åkergårdet skulle i ett skede som föregår 1700-talets situation ha kunnat hysa flera bebyggelselägen. Bilden av ett tidigare småskaligare landskap, med mindre och i högre grad separerade inägomarker har framkommit vid liknande analyser i andra områden (Connelid & Mascher, Stenstorp/manus och Connelid, Tvååker/manus) i denna delen av Halland.

Ägobilden i Heberg enligt 1787 års karta ska här bara kommenteras helt kort. Den viktigaste frågan är om ägofördelningen säger oss något om var de flyttade gårdarna i ett tidigare skede har legat. I stort sett råder full (men oregelbunden) ägoblandning i byn före storskiftet. De flesta hemmanen har en påtaglig spridning på sina åkertegar. Det samma gäller f.ö. även i ängsmarken. Ett visst mönster finns såtillvida att några av gårdarna bara äger mark i södra delen av byn (*Carlbergslöckan* och gårdet längst i sydost) medan andra enbart har del i den norra (*Utberslöckan* och stora gårdet i norr). Bilden kompliceras ytterligare av att ett fåtal gårdar verkar ha sina ägor spridda över samtliga gårderna. För *Skräddargården* (dagens *Hjörnet*) och ett av de fyra hemmanen längst ut på utmarken (*Floagården*) kan ägobilden tolkas som att deras äldre lägen ska sökas inom åkergårdet i sydost. Båda gårdarna har i varje fall en klar tyngdpunkt i sitt ägande i detta gärde. I övrigt måste ägoanalysen fördjupas innan några säkerställda mönster kan urskiljas. Under alla omständigheter ger ägobilden enligt 1787 års karta ett tydligt intryck av att en omfördelning av mark ägt rum ganska sent i området. Det mest sannolika är att denna skett i samband med att gårdar flyttat från

centrala lägen på inägomarken till de platser de har på storskifteskartan. Frånvaron av systematik och en hel del ”inkonsekvenser” (i exempelvis ägofördelningen) kan förklaras av att processen varit utdragen i tid och att det i själva verket rör sig om återkommande justeringar av ägostrukturen.

Sammantaget är det alltså mycket som talar för att det sena 1700-talets landskapssituation i Heberg är ett resultat av rumsliga förändringar på inägomarken, vilka ägt rum relativt nära inpå karteringstillfället 1787. Dessa är en del av den successiva anpassningen till animalieproduktionens ökande betydelse som pågår i Västsverige från åtminstone 1500-talet, kanske med början redan under senmedeltid. Resultaten från Heberg och flera andra platser tyder på att en äldre situation med mindre inägoområden, bestående av enstaka hemman och mindre byar, föregår 1600- och 1700-talens mer ”storskaliga” tänkande, med bl.a. hägnadssamverkan över stora ytor och bebyggelselokaliseringar i perifera lägen på utmarker och i beteshagar. Processen förde av allt att döma med sig övergivandet av ett stort antal bebyggelselägen, vilka vi idag genom en kombination av framförallt kartanalyser och arkeologiska metoder har stora möjligheter att spåra och undersöka närmare.

Det förhistoriska och tidigmedeltida landskapet

Avslutningsvis ska vi beröra frågan om det förhistoriska och tidigmedeltida landskapet i Heberg. Säger storskifteskartan något om hur detta sett ut och går det att i kartbilden spåra försvunna fornlämningar i området? En given utgångspunkt för förståelsen av odlingslandskapets fysiska utformning under senare delen av den förhistoriska perioden är tegskiftesmönstret i 1787 års karta. I likhet med förhållandena på många andra platser i Halland har med största sannolikhet huvuddelen av den tegskiftade marken sitt ursprung i *markindelningar* från senare delen av järnåldern och tidigmedeltid. Undersökningar av bl.a. bevarade fossila s.k. bandparceller i Halland visar att formernas primära användning infaller under perioden 900-1200-tal (Connelid & Mascher 1995 och 1996, Connelid & Rosén 1997). Av fältmaterialet och de äldre lantmäterikartorna att döma fick detta tidiga ”tegskifte” en enorm genomslagskraft.

Kunskapsuppbyggnaden kring bandparcellerna befinner sig ännu i ett inledningsskede. Vi vet i nuläget inte särskilt mycket om det sociala ramverk, t.ex.

de ägorättsliga grunderna, som ligger bakom parceleringen. Vi kan dock utgå ifrån att den uppdelning av mark som det är fråga om i sig implicerar närvaron av flera inblandade aktörer. Den konsekvens med vilken markindelningarna verkar ha utförts avslöjar också att en välutvecklad mätteknik har kommit till användning (se exempelvis Widgren 1990 och Mascher 1993). Sannolikt har här kompetensen och eventuella redskap tillhandahållits utifrån; någon form av ”myndighet”, kopplad till en person eller institution, bör ha varit involverad och därmed också haft en möjlighet att påverka utfallet. Den grundläggande frågan är dock fortfarande om bandparcelleringen skett inom ramen för en relativt fri (”självägande”) bondeklass eller om den haft fiskala utgångspunkter. I det senare fallet kan den tolkas som ett renodlat taxeringsinstrument, antingen för den tidiga, i det här fallet danska, statsmaktens intressen eller för någon annan överhöghet.

Kunskapen om bandparcellernas sociala bakgrund är således fortfarande bristfällig. När det gäller den jordbruksmässiga funktionen är läget något bättre, inte minst genom kartmaterialets förtjänster och de på många platser mycket goda bevarandeförhållandena för fossila lämningar. Som redan påtalats kännetecknas markindelningarna av stor genomslagskraft och konsekvens i utförandet. Ett annat genomgående drag är att de omfattar stora ytor, inte sällan betydligt större arealer än åkermarken i lantmäterikartorna. Detta har tolkats som ett bevis på att ett mer extensivt odlingsystem än det senare ensådet använts. Sannolikt rör det sig om ett *gräsmarksbaserat trädbruk*, där endast hälften, kanske ännu mindre, av den totala åkermassan årligen besås. Vi får här tänka oss en odlingsrytm där åker, äng och sannolikt även bete växlat på de enskilda ytorna. Anledningen till att såpass stora mängder åkermark kan planeras och hållas i fortsatt hävd är troligtvis att bandparcellerna ersätter ett tidigare arealkrävande odlingsystem med rötter ned i äldre järnålder. I praktiken behöver alltså inte bandparcelleringen här ha medfört någon större förändring i själva trädessystemet. Omstrukturen har i första hand inneburit ett synliggörande av nyttjanderätten till marken.

Vilken bebyggelsestruktur avspeglar då bandparcellsystemen? Här är vi i hög grad hänvisade till bebyggelsearkeologiska data. På platser med lämningar från den aktuella tidsperioden är dock ännu så länge undersökta. De arkeologiska undersökningar som hittills utförts på historiskt kända gårdslägen i Halland tyder på att 1200-talet representerar något av ett kon-

tinuitetsbrott. Platser som varit ianspråktaga under senmedeltid och senare perioder förefaller inte var bebyggda under tidigmedeltid. I några fall har även det omvända förhållandet kunnat konstateras. En bebyggelseförändring vid denna tidpunkt har därför satts i samband med bandparcellsystemens upplösning. I detta sammanhang kan även övergången till ett intensivare odlingsystem - ensäde - vara en viktig faktor (Connelid & Rosén 1997). 1200-talet framstår överlag som en period av stora förändringar inom flera av samhällets sektorer, omläggning av skattesystemet, kyrkobyggnade etc. (Connelid Tvååker/manus).

Med hänsyn till det starka kollektivistiska inslaget i bandparcellernas genomförande är det tänkbart att byn utgör den vanligaste bebyggelseformen under perioden. Om markindelningarna representerar samma typ av ägo- eller nyttjandemässiga spridning av jordinnehavet som i många av 1700-talets byar eller som är fallet med andra kända, något senare, skiftesförfaranden (solskifte, bolskifte etc), är det mycket sannolikt att de haft en koncentrerande effekt på bebyggelsen. Det är möjligt att någon eller några av områdena med höga bonitetsiffror i 1787 års karta över Heberg kan avspegla en eller flera sådana större bebyggelseformationer.

“Fasta fornlämningar” i 1787 års karta

Trots den höga uppodlingsgraden kring Hebergs by är området rikt på bevarade fornlämningar. Merparten av dessa utgörs av gravar. I de fall dessa ligger på äldre inägomark kan vi spåra nästan samtliga i storskifteskartan. De framträder här som stora impediment i åkermarken. Kartan redovisar dock på ytterligare några platser former som vi kan misstänka är gravar. Det gäller exempelvis längst i söder, i anslutning till några redan registrerade gravar nära gamla E6:an. Några andra misstänkta gravar finns i norr, bl.a. i åkermarken ett par hundra meter sydost om krönet på *Myggesberg*. Även här har gravanläggningar noterats tidigare. Cirka 500 meter norr om gårdarna *Berg* och *Skumpe* finns ett stort impediment (täkt?) i dagens åkermark. Sydvästra delen av detta kallas på storskifteskartan för “Högs Kulle”. Flera åkrar, liksom den stora ängen norröver, har också namn innehållande ordet *hög*.

Den mest iögonenfallande gravformen i storskifteskartan utgörs av en stor domarring, belägen strax öster om Baggagård (på östsidan av vägen). Anläggningen är idag bortodlad. Lantmätaren har på kartan markerat inte mindre än elva punkter i en

cirkel som går under namnet “Domkyrkan” (!). Är graven skalenligt återgiven har den haft en diameter på 16-18 meter.

Bland bebyggelseelägena på kartan finns ett stort antal som idag ligger i åkermark. De är givetvis att betrakta som fornlämningar och bör registreras i fornlämningsregistret. Med hänsyn till den stora dynamiken i den halländska bebyggelseutvecklingen har de ett stort informationsvärde som arkeologiska objekt. Utöver dessa finns således också ett stort antal potentiella bebyggelseelägen på den tidigare inägomarken. Redan en översiktlig analys som den ovan gör det möjligt att peka ut tänkbara lägen för bebyggelse under de olika faserna i byns utveckling.

Sammanfattning

Vi ska här sammanfatta diskussionen ovan. Då analyserna av den agrara utvecklingen i Heberg än så länge enbart bygger på iakttagelser i storskifteskartan blir slutsatserna i hög grad hypotetiska, kanske rent av i vissa fall spekulativa. Framställningen kan sammanfattas i en modell som beskriver odlingslandskapets förändringar i Heberg under det senaste årtusendet. Denna bör vara användbar som en utgångspunkt för fortsatta analyser av byn.

En modell över odlingslandskapets utveckling i Heberg under 1000 år

Ett arealkrävande jordbrukssystem med rötter i äldre järnålder och yngre bronsålder ersätts under sen vikingatid av storskaliga markindelningar. Omläggningen innebär möjligen en viss intensifiering av odlingsystemet jämfört med tidigare men den stora skillnaden består i att den enskilda förfoganderätten till marken nu konkretiseras i terrängen. Markindelningarna i Heberg omfattar i huvudsak ytorna i de större 1700-talsgårderna. Den dominerande bebyggelseformen under perioden är byn och ett centralt läge ska troligen sökas uppe på höjdryggen i norr. Det sydligaste, under 1700-talet apart belägna, åkergräddet hör möjligen till “Heberg-domänen” under denna fas men kan lika gärna vara kopplad till Lynga/Bobergområdet söder om landsvägen. Odlingsystemet kan karaktäriseras som gräsmarksträda.

Under 1200-talet förlorar bandparcellerna sin tidigare funktion och ersätts av en småskaligare struktur, med mindre och i högre grad separerade inägoom-

råden. Det två halvstora lyckorna omedelbart söder om det största gärdet kan tolkas som en rest av denna organisation. Omstruktureringen berör även bebyggelsen som omlokaliseras och delas upp på mindre enheter - enstaka gårdar och mindre byformationer. Så kan t.ex. nuvarande vägen mellan Heberg och Årstad i norr under denna period ha varit gärdesgräns mellan två skilda inägoområden. Bebyggelsen intar relativt centrala lägen på de olika inägoområdena och står i förbindelse med utmarkerna genom fägator. Odlingssystemet är ensäde.

Från och med senmedeltid och 1500-tal ökar boskapsskötselns betydelse i förhållande till sädesproduktionen. Tyngdpunktsförskjutningen i ekonomin driver fram en anpassning av landskapet till förmån för betesorganisationen. Bebyggelselägena i de centrala inägoavsnitten överges och flera av gårdarna flyttar ut till lägen på eller i direkt anslutning till utmarken. En viss nyodling sker i lyckor närmast kring de nya gårdstomterna. Hägnadsarbetet på åkergårderna minimeras och alla onödiga hägnader

tas bort. I samband med bebyggelseförflyttningarna krävs en omfördelning av marken. Odlingssystemet är ensäde.

Dynamik och förändring

Föränderligheten är således ett utmärkande drag i det halländska odlingslandskapets utveckling under de senaste dryga tusen åren. Bebyggelse, markanvändning, odlingssystem och ägande har av allt att döma genomgått en serie omstruktureringar, där förändringstakten ibland ser ut att ha varit hög även i ett kortare tidsperspektiv. För att kommande undersökningar av Heberg och andra byar i Halland ska bli meningsfulla är det nödvändigt att ”hänga upp” analyserna på hypotetiska resonemang av det slag som presenterats ovan. Med tiden kommer vi att kunna modifiera de olika stegen i modellen och därmed avgöra vilka drag som är generella och vilka som är mer områdesspecifika.

Sammanfattande diskussion

Arbetet i Heberg började som en fortsättning och komplement till utgrävningar av järnåldersboplatser i trakten. Utgångspunkten var att undersöka område kring en av de största byarna i trakten, som är just Heberg. Idén var att testa metoder för att försöka finna och avgränsa en yngre järnåldersboplatser som förväntades finnas här, och därmed ”täta” upp den kronologiska lucka som noterats vid Skrea 177 och 194, och många andra boplatser i Halland.

I Heberg ville vi framförallt belägga om det fanns spår av yngre järnåldersbosättning, det vill säga tiden efter 5-600-tal och gärna fram till och med medeltid. Skrea 177 uppvisar en bebyggelsesekvens från 1200 f Kr fram till 5-600-tal e. Kr. Gravfynden från undersökningarna tyder på att det funnits en vendeltida bebyggelse som dessutom bebotts av människor med hög materiell nivå. Resultatet stärker idén om att många halländska agrara enheter inom den centrala jordbruksbygden (Skrea 177) lades ner (övergavs) under folkvandringstid eller början av vendeltid. Min hypotes är att dessa människor flyttade (frivilligt eller under tvång) över till traktens ”primära enheter”. De senare kan förstås vara en sorts stormansgårdar. De rika gravfynden ska ses som fysiska spår efter de människor som hade makten att genomföra bebyggelsens förändring runt år 500 e kr (t ex Skrea 177). De platser (terränglägen) som då övergavs för bosättning användes naturligtvis vidare men inte för bosättning. Först med 1800-talets skiften återtas dessa platser för bosättning. Kanske är det så som den yttre formen för bebyggelseförändringen runt år

500 e kr ska uppfattas: Som en process med inslag av både tvång och frivillighet leder fram till byliknande bosättningar vid det som senare blir bytomterna.

Slöingeboplatsen faller på flera olika sätt utanför ramen. Den skiljer sig genom markförhållande, läge i terrängen och uppvisar omsättning av lyxpräglade föremål än vad som är känt tidigare i trakten. Dessutom uppvisar Slöingeboplatsen en helt annan bebyggelsesekvens, cirka 400 till 1000 e kr, som vare före eller efter uppvisar entydiga spår av agrar bosättning.

Även om inte Hebergsundersökningen svarat på alla frågor har kanske ändå en del hypoteser fått ett stöd och nya frågeställningar kan formuleras. Denna diskussion kommer inte att föras vidare utan måste föras vidare på annan plats. Klart är att mellersta Halland antagligen är ett av Sveriges mest välundersökta områden, tack vare vägbyggen, gasledningar med mera. Därför borde just denna trakt lämpa sig ypperligt för att föra exploateringsarkeologins resultat vidare från grävrapporthens anonyma tillvaro.

Slutligen ska nämnas att de spår vi funnit efter ett yngre järnåldersgravfält vid Heberg är tyvärr ganska representativt för situationen inom Hallands jordbruksbygder. Sannagårdsgravfältet är att betrakta som en direkt parallell på hur ”stenskogar” med mellanliggande stensättningar sakta men säkert demonteras och där plogen sakta men säkert tar bort det som placerats under markytan. Heberg är ytterligare ett exempel och Richardsons stengravfält är idag ganska svagt populerade med anläggningar. Inte undra på att man på ytan kan uppfatta Halland som nära på avfolkat under yngre järnålder.

Referenser

- Arrhenius, Birgit 1985 *Merovingian garnet jewellery* - emergence and social implications. Stockholm
- Artelius, Tore 1996. Arkeologiska för- och slutundersökningar Sannagård - bosättningsområde och gravplats i halländsk brons- och järnålder : arkeologiska delundersökningar av fornlämning 30 och 97, Sannagård 1:19 och 3:1, Vinbergs socken, Falkenbergs kommun, Halland. Byrån för arkeologiska undersökningar, UV Väst, Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska resultat. UV Väst, 1996:23. Kungsbacka.
- Connelid, Pär. Tvååker/Manus. Bidrag till rapport från konferensen "Tvååker för 800 år sedan" (Varberg och Tvååker 17-19 oktober 1997).
- Connelid, Pär & Mascher, Catharina. 1995. Övra-böke – förhistoriskt odlingslandskap i halländsk skogsbygd. *Utskrift 4* 1995. Halmstad.
- Connelid, Pär & Mascher, Catharina. 1996. Kulturgeografisk undersökning av fossila bandparceller vid Sperlingsholm i Övraby socken. I: *Djuft under sanden. Arkeologi längs väg E6/E20 i södra Halland*. Del 1 1991-1993. Riksantikvarieämbetet UV väst Rapport 1996:1. Stockholm.
- Connelid, Pär & Mascher, Catharina. Stenstorp/Manus. Fossilt odlingslandskap vid Stenstorp och Mättagård, Slöinge socken. Manus till rapport över fältundersökningar längs E6/E20, etappen Fastarp-Heberg.
- Connelid, Pär & Rosén, Christina. 1997. Agrarian Settlement and Landscape Change in Medieval Halland, South-west Sweden. I: *Visions of the Past. Trends and Traditions in Swedish Medieval Archaeology*. Stockholm.
- Farges, F., 1998, Mineralogy of the Louvres' Merovingian garnet cloisonné jewelry: origins of the gems of the first kings of France, *American Mineralogist*, 83,
- Greiff, S., 1998, Naturwissenschaftliche Untersuchungen zur Frage der Rohsteinquellen für frühmittelalterlichen Almandingranatschmuck rheinfränkischer Provenienz, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentral Museums Mainz*, 45(2).
- Hallands Landsbeskrifning 1729*. Halmstads fögderi. Halmstad.
- Jerkemark, Michael (red) 1996 *Djuft under sanden* - arkeologi längs väg E6/E20 i södra Halland, del 1, 1991-1993, sträckan Södra Mellby – Kvibille. Arkeologiska resultat 1996:1. Riksantikvarieämbetet UV Väst. Kungsbacka.
- Lundqvist, Lars 1996 Skreaprojektet - om ett halländskt bebyggelserum under brons- och järnålder. I: *Bilder av halländsk arkeologi – en bok tillägnad Lennart Lundborg*. Utskrift 5. Hallands läns museer. Halmstad.
- Lundqvist, Lars (red) 1999 *Bebyggelse och kulturlandskap* - arkeologi längs väg E6/E20 i södra Halland, del II, 1993-1995, sträckan Getinge-Heberg. Arkeologiska resultat 1998:1. Riksantikvarieämbetet UV Väst. Kungsbacka.
- Lundqvist, Lars 2000a *Järnålderns centra - exempel från Halland och Västergötland*. GOTARC. Serie C, Arkeologiska skrifter, 35. Institutionen för arkeologi, Göteborgs Universitet.
- Lundqvist, Lars 2000b. *Frågor om kunskapsuppbyggnad, metallidsboplatser och keramik* - arkeologi längs väg E6/E20 i södra Halland, del IV, 1991-1996. Arkeologiska resultat 1998:22. Riksantikvarieämbetet UV Väst. Kungsbacka.
- Lundqvist, Lars 2003 *Slöinge 1992-1996* - undersökningar av en boplatst från yngre järnålder. Slöingeprojektet 2. Gotarc serie C. Arkeologiska skrifter no 42. Göteborgs Universitet. Göteborg.
- Lundqvist, Lars Schaller & Åhrberg, Eva 1997 *Med kunglig utsikt* Varla under järnålder och tidig medeltid : arkeologiska undersökningar 1988-1993, RAÄ 6 och 173, Tölö socken, Kungsbacka kommun, Halland. Arkeologiska resultat/UV Väst, 1997:26. Byrån för arkeologiska undersökningar, UV Väst, Riksantikvarieämbetet. Kungsbacka.
- Lundquist, Inger & Wik, Nils-Gunnar 1998 Berggrunden i Hallands län med industriella mineral och bergarter [Kartografiskt material] : Bedrock map of Halland County with industrial minerals and rocks. Sveriges geologiska undersökning. Uppsala.
- Mascher, Catharina. 1993. Förhistoriska markindelningar och röjningsröseområden i Västsveriges skogsbygder. Kulturgeografiskt seminarium 2/93. Stockholm.
- Menghin, Wilfried 1983 *Das Schwert im Frühen Mittelalter* : chronologisch-typologische Untersuchungen zu Langschwertern aus germanischen Gräbern des 5. bis 7. Jahrhunderts n. Chr. Stuttgart.
- OHL. Ortnamnen i Hallands län. 1948. Del 2 Bebyggelsenamnen i mellersta Halland. Uppsala.
- Palm, Lennart. 1993. Människor och skördar. Studier kring agrarhistoriska metodproblem 1540-1770. Göteborg.
- Petersen, Björn 1969. Hebergsdösen. *Halland*.

Riddersporre, Mats. 1995. *Bymarker i backspegel. Odlingslandskapet före kartornas tid*. Meddelanden från Lunds universitets geografiska institutioner, avhandlingar 124. Lund.
Strömberg, Märta 1961 Untersuchungen zur jungeren

Eisenzeit in Schonen. Band II. Tafeln. Bonn/Lund.

Widgren, Mats. 1990. Strip Fields in an Iron-Age Context. A Case Study from Västergötland, Sweden. *Landscape History* 12.

Tekniska och administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 421-1459-1998

Länsstyrelsens dnr: 220-15171-97

Undersökningstid: oktober 1997 – januari 1998.

Projektgrupp: Lars Lundqvist (ansvarig), Lena Berglund, Pär Connelid, Dennis Likus, Jonny Magnusson, Lennart Ahrenstedt, Bengt Svensson, Eja Olofsson. Under en dag medverkade även fil dr Påvel Nicklasson från Hallands Länsmuseum.

Exploateringsyta: Ej relevant, forskningsundersökning

Undersökt yta: 307 löpmeter.

Koordinatsystem: RT-90

Koordinater: Undersökningens sydvästra hörn: x 6311063 y 1306397
Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: Denna rapport.

BILAGA 1

Fyndlista, lösfynd

(egen fyndnummerserie)

Bilaga 1

Fyndlista lösfynd (egen fyndnummerserie)

FNR	SAKORD	MATERIAL	EGENSKAP	KÄRLDEL	VIKT	ANTAL FRAG	FRAG	KOMMENTAR	DATUM	DATERING
1	kärl	keramik		buk	160	18	f	8-12 mm tj.	1997-03-15	
2	kärl	keramik		botten	10	1	f	10 mm tj	1997-03-15	
3	kärl	keramik		skuldra	20	4	f	6-8 mm tj.	1997-03-15	
4	kärl	keramik		buk	40	10	f	9 mm tj.	1997-03-15	
5	brända ben	bränt ben		-	10	48	f	samlade, gravgömma?	1997-03-15	
6	vävt yngd	bränd lera		-	23	2	f			
7	utgå			-	0	0				
8	utgå			-	0	0				
9	smälta	metall		-	1	1		recent?	1998-01-18	
10	bronsfragment	brons		-	1	1		-	1998-01-18	
11	pärta	glas	blå	-	1	1	f	blå, röda inslag, sfärisk?	1998-01-18	
12	kärl	keramik		buk	1	2		5 mm tj.	1998-01-18	
13	pärta	glas	millefiori blå, gul, röd, vit	-	2	1	f	30-35 mm urspr., 8 mm tj	1997-03-15	700-tal början av
14	pärta	glas	rund blå	-	1	1	f	10 mm d 6 mm tj	1997-03-22	
15	pärta	glas	rund svart vit	-	2	1	h	12 mm d 7 mm tj	1997-10-23	vendeltid
16	pärta?	glas	bränd grön	-	2	1	f	14x12x9 mm. Glasbägare?	1997-03-23	
17	pärta	glas	bränd blå, vit röd	-	2	1	f	15x11x9 mm, millefiori	1997-03-23	700-tal
18	pärta	bergkristall	bränd sfärisk?	-	2	3	f	minst 15 mm diam	1997-03-22	700-tal
19	pärta	glas	bränd grön blå vit röd	-	1	1	f	11x8x4 mm	1997-03-31	
20	pärta	glas	lätt deform blå kvadrat	-	2	1	h	10x11x8 mm	1997-04-01	
21	brända ben	-	spridda över hela åker	-	14	0	f	-	1997-03-29	
22	bägare?	glas	litet fragment blått	-		1	f	9x4x0,5 mm	1997-03-31	
23	degel	lera	bronsåld. typ enkel,	-	24	1	f	45x30x17 mm	1997-03-16	
24	skafthålsyxa	bergart	skafthålsfragment	-	8	1	f	23x22x10 mm	1997-03-16	
25	lerklining	bränd lera	pinnavtryck		47	0			1997-10-15	
26	övrig flinta	flinta	bränd		5	1			1997-03-31	
27	kvarts	kvarts			22	5		för att dekorera gravar?	1997-03-31	
28	avslag	flinta	slipat		1	1			1997-03-15	
29	degel	bränd lera	rödbränd	-	10	1	f	27x32x15 mm	1997-03-23	
30	brända ben	-			25	0		spritt från hela åker	1997-03-15	
31	slagg	-			85	5		recent?	1997-03-29	
32	bränd lera	bränd lera	lerklining? vävt yngd?		13	2			1997-03-31	
33	keramik	bränd lera	-		45	12	f		1997-03-16	
34	splitter	glas	recent?		1	1	f		1997-12-17	
35	brända ben	brända ben	-		10	0			1997-12-07	
36	keramik	bränd lera	-		16	1	f		1998-01-13	
37	pärta	glas	rund blå m vit/ röd öga		6	1	h	18 d 12 tj mm, millefiori	1998-01-13	700-tal början av
38	pärta	glas	bikonisk blå		1	1	f	d minst 9 mm 7 mm h	1998-01-13	
39	ryggknapp- spänne	brons	båg- & huvudfrag, ornerat		8	1	f		1997-03-23	vendeltid
40	pärtspridare	brons	-		1	1	f		1997-04-01	
41	pärta	glas	cyl, vit		1	1	h	l: 9 mm d 7-9 mm tj: 15 mm, mynning,	1998-02-14	
42	degel	bränd lera			10	1	f	samma ställe som ovan	1998-04-04	
43	armbygel	silver/järn			2	1	f	b: 12 mm tj: 2 mm	1997-04-01	
44	bleck	brons			1	4	f	2 olika föremål, ett med ornament	1997-12-07	

BILAGA 2

Undersökningsfynd

(egen nummerserie)

Bilaga 2

Undersökningssfynd (egen nummerserie)

FNR	FYNDOMST	SAKORD	MATERIAL	EGENSKAP	KÅRLDEL	VIKT	FRAG	FRAGGRAD	KOMMENTAR	Datering
1	A15 schakt 2	kärl	keramik		buk	17	1	F	tj: 6 mm. Vittrad.	Brå?
2	A15 schakt 2	lerklining	bränd lera			16	1			
3	A7 schakt 3	obrönt ben	ben			2	1			
4	provgrop 1	kärl	keramik		buk	1	1		6 mm tj	
5	provgrop 1	övrig	flinta			20	7		1 bränd	
6	provgrop 1	brända ben	bränt ben			1	2			
7	provgrop 1	spik	järn			7	2		Kastad	Recent
8	provgrop 1	bergkristall	bergkristall			1	1		pärå?	
9	provgrop 2	kärl	keramik		buk	2	2		6 mm tj	
10	provgrop 2	avslag	flinta			1	1			
11	provgrop 2	slagg	sintrad lera			12	1		recent?	
12	provgrop 2	brända ben	bränt ben			0,5	2			
13	provgrop 2	bergkristall	bergkristall			2	2			
14	provgrop 2	spik	järn			3	1		recent? Kastad.	
15	provgrop 3	brända ben	bränt ben			1	7			
16	provgrop 3	utgå								
17	provgrop 3	spik	järn			5	2		recent? Kastad	
18	provgrop 3	glaspärla	glas	blå deformerad		1	1		bränd	jää
19	provgrop 3	tegel	tegel			1	1		Kastad	
20	A11 schakt 3	bränt ben	brända ben			1	2			
21	A11 schakt 3	lerklining	bränd lera			4	1		pinnavtryck	
22	A11 schakt 3	kärl	keramik		mynning	12	1		5-6 mm tj.	Brå?
23	A11 schakt 3	kärl	keramik	rabbad	mynning	28	1		5-9 mm tj.	Sen brå.
24	A11 schakt 3	kärl	keramik		mynning	1	1		5 mm tj	
25	A11 schakt 3	kärl	keramik		mynning	2	1		7 mm tj	
26	A11 schakt 3	kärl	keramik		buk	55	6		6-8 mm tj. matskorpa på insidan. Fin brå-keramik	Brå.
27	A11 schakt 3	kärl	keramik		mynning	3	1		5-6 mm tj. Mkt finmagrad.	
28	provgrop 4	bränt ben	brända ben			1	2			
29	provgrop 4	sten	koks			10	1		recent. Kastad	
30	provgrop 4	övrig	flinta			3	1		bränd	
31	provgrop 4	övrig	flinta			1	1			
32	provgrop 4	splitter	flinta			1	3			
33	provgrop 4	kärl	keramik			1	2		spjälkad	
34	provgrop 4	lerklining	bränd lera			2	2			
35	A10 schakt 3	kärl	keramik		buk	26	3		7-9 mm tj.	jää?
36	A10 schakt 3	kärl	keramik		buk	22	1		10 mm tj. Målad svart streck,5 mm.	jää?
37	A10 schakt 3	bränt ben	brända ben			6	10			
38	provgrop 5	lerklining?	bränd lera			82	50			
39	provgrop 5	lerklining	bränd lera			140	14		pinnavtryck	
40	provgrop 5	kärl	keramik		buk	2	1		5 mm tj.	
41	provgrop 5	lerklining	förslaggad			10	4			
42	provgrop 5	bränt ben	brända ben			2	4			
43	provgrop 5	avslag	flinta			4	2			
44	provgrop 5	splitter	flinta			6	7			
45	provgrop 5	spik	järn			2	1		recent? Kastad.	
46	provgrop 6	kärl	keramik			2	2		7 mm tj	
47	provgrop 6	tegel	tegel			1,5	4		recent. Kastad.	
48	provgrop 6	bränd lera	förslaggad			12	6		1 degelfragm?	
49	provgrop 6	övrig slagen	lera flinta			31	10			
50	lager schakt 2	lerklining	bränd lera			180	10		pinnavtryck	
51	lager schakt 2	lerklining	bränd lera			350	63		delvis sintrade	
52	provgrop 7	bränd lera	förslaggad			49	7			
53	provgrop 7	lerklining	lera bränd lera			32	8		enstaka keramik	
54	lager schakt 2	lerklining	bränd lera			27	19		varav 2 med pinntryck	
55	lager schakt 2	övrig slagen	flinta			1	1			
56	lager schakt 2	bränt ben	brända ben			2	2			
57	lager schakt 2	föremål	järn			15	1		triangulärt tvärsnitt	
58	lager schakt 2	bränt ben	brända ben			1	2			
59	lager schakt 2	övrig	flinta			1	1			
60	lager schakt 2	lerklining	bränd lera			90	33			
61	lager schakt 2	övrig slagen	flinta			4	2		1 bränd	

FNR	FYNDOMST	SAKORD	MATERIAL	EGENSKAP	KÄRLDEL	VIKT	FRAG	FRAGGRAD	KOMMENTAR	Datering
62	lager schakt 2	kärl	keramik		mykning	2	1		4 mm tj, mkt fin, slät.	
63	lager schakt 2	slagg	sintrad lera			1	1		Kastad.	
64	provgrop 8	spik	järn			15	8		recenta? Kastad.	
65	provgrop 8	slagg	slagg			26	2			
66	provgrop 8	koks	koks			14	4		Kastad	
67	provgrop 8	bränd lera	bränd lera			7	5			
68	provgrop 8	kärl	keramik			10	7		9 mm tj	
69	provgrop 8	brända ben	brända ben			2	8			
70	provgrop 8	harts	harts			1	4			
71	provgrop 8	splitter	flinta			1	1			
72	provgrop 8	splitter	flinta			1	2			
73	provgrop 9	bränt ben	brända ben			4	13			
74	provgrop 9	bränd lera	sintrad lera			1	1		droppform	
75	provgrop 9	utgå								
76	provgrop 9	splitter	flinta			2	1			
77	provgrop 9	kärl	keramik			1	1		spjälkad	
78	provgrop 10	bränt ben	brända ben			2	7			
79	provgrop 10	övrig	flinta			3	3			
80	provgrop 10	utgå	utgå							
81	provgrop 10	bergkristall	bergkristall			1	1		ev. pärla?	
82	provgrop 11	övrig	flinta			46	2		1 kärna?	
83	provgrop 12	spik	järn			2	1		Kastad	
84	provgrop 12	tegel	tegel			1	2		Kastad	
85	provgrop 12	avslag	flinta			5	1			
86	provgrop 12	utgå								
87	provgrop 12	splitter	flinta			1	2		1 bränt	
88	provgrop 12	avslag	flinta			1	1			
89	provgrop 9	utgå								
90	provgrop 11	pärla	glas			2	1		cyl, blå med vita ögon, rött och gult, fragment	
91	provgrop 11	utgå								
92	provgrop 12	glasdroppe	glas			1	1		blå, smält pärla?	
93	provgrop 12	utgå								
94	provgrop 13	utgå								
95	provgrop 13	avslag	flinta			4	4		2 splitter 2 avslag	
96	provgrop 13	brända ben	brända ben			1	2			
97	provgrop 13	kärl	keramik			1	2		spjälkade	
98	A17 schakt 2	kolprov	träkol			45	0			
99	A10 schakt 3	kolprov	träkol			4	0			
100	A6 schakt 3	kolprov	träkol			50	0			
101	A11 schakt 3	kolprov	träkol			7	0			
102	A11 schakt 3	kolprov	träkol			7	0			
103	A1000	bronsfragment	brons			1	1	f	i gravgömman	
104	A1000	kam	bränt ben			3	16	f	i gravgömman.	
105	A1000	kärl	keramik			2	1	f	8 mm tj	
106	A1000	kolprov	träkol			2	0	f	i gravgömman	
107	A1000	kolprov	träkol			1	0	f	låg samlat i gravgömman	
108	A1000	kolprov	träkol			1	0	f	intill 1F1039	
109	A1000	kolprov	träkol			1	0	f	i gravgömman	
110	A1000	brända ben	brända ben			100	0	f	och träkol. Flera lådor, sot o kol.	
111	"A1000", sållad matjord	bronsbleck	brons			2	8	f	funnen i matjord inom 1 kvm fr A1000	
112	"A1000", sållad matjord	nit	brons	konc cirklar		3	1	f	funnen i matjord inom 1 kvm fr A1000	
113	"A1000", sållad matjord	cloisonné	guld silver granat			1	1	f	funnen i matjord inom 1 kvm fr A1000	
114	A1000	bronsbleck	brons			1	1	f	tj 1,5 mm	
115	A1000	svärdsknapp	brons			7	1	f		
116	A1000	bronsbleck?	brons			1	1	f		
117	A1000	nit	järn			11	2	-		
118	A1000	bronsbleck	brons			1	1	f	tj 1,5 mm	
119	A1000	bronsbleck	brons			1	1	f		
120	A1000	bronsbleck	brons			1	1	f		
121	A1000	bronsbleck	brons			1	3	f		
122	A1000	föremål	brons			7	1	f	ring från svärdsknapp??	
123	A1000	järnföremål	järn				1	f	Förkommen??	
124	A1000	remände?	brons			1	1	f	b: 4-5,5 mm tj: 2 mm	
125	A1000	föremål	brons			5	1	f	dosformig	
126	"A1000", sållad matjord	kvarts	kvarts			24	3	h	funnen i matjord inom 1 kvm fr A1000	
127	"A1000", sållad matjord	övrig slagen	flinta			46	7	h	funnen i matjord inom 1 kvm fr A1000	
128	"A1000", sållad matjord	spelbricka?	ben			2	3	f	funnen i matjorden inom 1 kvm fr A1000	
129	"A1000", sållad matjord	brända ben	ben			38	0	f	se ovan	
130	A1000	keramik	keramik			6	2	f	tj. 7 mm	
131	A1000	bleck	brons			2	1	f	2 nitar synlia, delvis smält	
132	A1000	bleck	brons			1	1	f	spetsoval, med hål, gravgömma.	
133	A1000	nit	järn			10	1	h	med nitbricka	

BILAGA 3

Anläggningar i provschaktet

Bilaga 3.

Anläggningar i provschakt

Schakt 1: 1.härd, 2.stolphål, 3. härd, 4. härd, 5. stolphål, 6. stolphål, 7. stolphål, 8. stolphål, 9. stolphål, 10. stolphål, 11. stolphål, 12. stolphål, 13. härd, 14. stolphål, 15. stolphål, 16. stolphål, 17. härd, 18. härd, 19. stolphål, 20. grop, 21. stolphål, 22. stolphål, 23. stolphål, 24. stolphål, 25. härd.

Schakt 2: 1. stolphål, 2. härd, 3. grop, 4. härd, 5. stolphål, 6. härd, 7. stolphål, 8. stolphål, 9. härd, 10. härd, 11. stolphål, 12. stolphål, 13. stolphål, 14. stolphål, 15. grop, 16. stolphål, 17. härd, 18. stolphål, 19. stolphål, 20. stolphål, 21. stolphål, 22. lager.

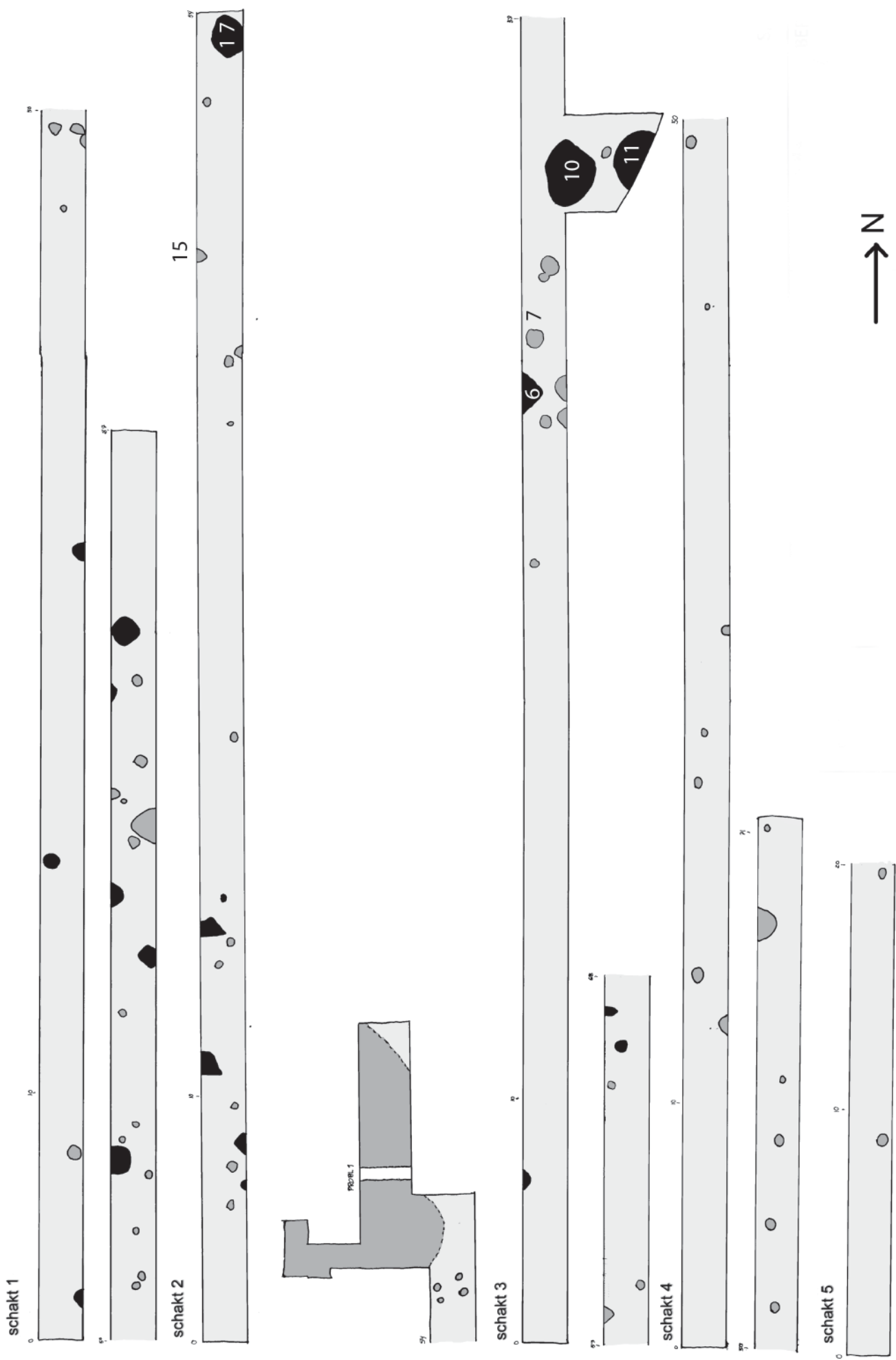
Schakt 3: 1. härd, 2. stolphål, 3. stolphål, 4. stolphål, 5. stolphål, 6. härd, 7. stolphål, 8. stolphål, 9. stolphål, 10. härd, 11. härd, 12. stolphål, 13. stolphål, 14. stolphål, 15. stolphål, 16. härd, 17. härd.

Schakt 4: 1. grop, 2. stolphål, 3. stolphål, 4. stolphål, 5. stolphål, 6. stolphål, 7. stolphål, 8. stolphål, 9. stolphål, 10. stolphål, 11. stolphål, 12. grop, 13. Stolphål.

Schakt 5: 1. stolphål, 2. Stolphål.

BILAGA 4

Schaktplan, provschakt

Under 1997 och 1998 påträffades rester av ett vendeltida gravfält samt boplatslämningar vid Heberg. En karta från 1700-talet visade att det på platsen funnits ett gravfält med en mängd resta stenar här. Just den typen av gravfält kan knytas till vendeltid – äldre vikingatid, något som undersökningarna också verifierade. Arbetet var en del av en forskningsinsats kring järnålderns bebyggelse i mellersta Halland. Trots en begränsad budget kunde både vanliga och ovanliga lämningar påvisas. Eftersom projektet fokuserades på yngre järnålder prioriterades just den tidens lämningar.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress

Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
302 43 Halmstad

Tfn

035-19 26 00

Fax

035-19 26 26

E-post

kansli@kulturmiljohalland.se

Hemsida

www.kulturmiljohalland.se